

30K-1
1844

1973, №10

05
222649

**работніца
і сялянка**

10

1973

+прилож.

Бібл. 05
апр

Між вялкоў

ВОсь ён, той «мядзведжы кут», у якім прайшло дзяцінства і юнацтва Соф'і Кавалеўскай. Па гэтай алеі, дзе і сёння стаяць адвечныя ліпы, хадзіла, бегала, весялілася і сумавала дзяўчынка, потым дзяўчына, а яшчэ потым сюды прыязджала славуная вучоная, увянчаная лаўрамі еўрапейскіх акадэміяў навук. Гонар Расіі... І прафесар шведскага, Стасгольмскага універсітэта. У Расіі не знайшлося месца для жанчыны-вучонай, і нават Францыя, больш прагрэсіўная на той час краіна, таксама не прыняла яе. Але гэта было пазней. Пакуль што яна яшчэ васьць тут, ступае па гэтай зям-

віну. Ніхто так, як яна, «багіня статыстыкі» Віцебшчыны, начальнік абласнога статыстычнага ўпраўлення і даўні сябар «Работніцы і сялянкі», не ўмеў выяўляць новыя факты, якія славяць яе любімы прыдзвінскі край.

Соф'я Кавалеўская. Першая ў свеце жанчына-вучоная. Вялікі матэматык. Письменніца. Публіцыст. Сястра ўдзельніцы Парыжскай камуны Анны Жаклар. І — наша зямлячка...

Месяц за месяцам жыла думка раскажаць пра гэта, пакуль аднойчы не ператварылася ў першую рэальнасць — камандзіроваць бланк з адрасам: Віцебская вобласць. Іншай рэальнасці, на жаль, не было. Гарачая патрыётка свайго горада Ганна Іванаўна жаданае прыняла за рэчаіснасць. Соф'я

цяпер Пскоўскай вобласці) — і мы ў Палібіне, віток за вітком перамотваем дзесяцігоддзі.

Усё магу ўявіць сабе, усё: і шэпт ліп, і маленькую чарнавокую Соню з туга заплеценымі коскамі, і сяброўку яе дзіцячых гульняў прыгонную Аніську ці Тадорку, якую так жорстка пакаралі, злавіўшы за шклянкой варэння, і якой так шчыра спачувала Соня. І бацьку яе, генерала. І настаўніка, пэўна, беларуса, які першы навучыў яе любіць матэматыку і... свабоду. І юнацкія гарачыя мары: вучыцца, вучыцца! І дарогу яе да навукі, такую камяністую, такую пакутлівую нават для яе, для дачкі генерала!

Усё прайшла, усё пераадоле-ла: і афіцыйныя забароны, і калючыя словы, і смех у вялікасвецкіх гасціных: «Нігілістка!

Соф'я Васільеўна
Кавалеўская.

БАРАЦЬБА ЗА ШЧАСЦЕ

лі, глядзіць на гэтыя вокны, сядзіць у пакоі, які стаў цяпер сціплым школьным музеем, прысвечаным ёй, Соф'і Кавалеўскай. І ўсё тут напоўнена ёю, яе абліччам, яе вялікім і трагічным жыццёвым подзвігам, яе геніяльнасцю. Усюды, ва ўсім яна як жывая. Час адступіўся...

Але як здарылася, што без даў прачынаў, ну, напрыклад, без пэўнай даты, мы ўспомнілі сёння яе імя? Хоць такія імёны не грэх успамінаць часцей і без усялякіх юбілейных нагод.

Усё пачалося з... памылкі.

— Ці ведаеце вы, што ў Віцебску жыла і вучылася Соф'я Кавалеўская? — сказала аднойчы Ганна Іванаўна Шавякова і выразна зірнула на нас, работнікаў жаночага часопіса.

Трэба ведаць Ганну Іванаўну так, як ведаем яе мы, каб адразу ж загарэцца жаданнем паведаміць людзям гэтку на-

Кавалеўская, як высветлілася, можа і была ў Віцебску, і, пэўна, што была. Але хутчэй за ўсё толькі праездом. І ўсё ж... Нават самыя неверагодныя легенды не вырастаюць на пустым месцы.

«Мы жылі тады ў Віцебскай губерні, у мядзведжым кутку, адкуль да бліжэйшай чыгуначнай станцыі трэба было двое сутак на конях ехаць», — пісала Кавалеўская ва ўспамінах пра дзяцінства.

Дзе ж ён, той куток? Як дабрацца да яго сёння?

«...Двое сутак на конях». І... некалькі гадзін на машыне ад Віцебска па выдатнай шашы. Міма Гарадка, Езярышча, па сінявокаму азёрнаму краі, крыху мінуўшы пагранічны слуп паміж БССР і РСФСР (паводле новага адміністрацыйнага дзялення тое месца, дзе жыла Соф'я Кавалеўская, належыць

Нігілістка!», і пакуты фіктыўнага шлюбу. Не злічыш сёння перашкод, што паўставалі тады на шляху тых, хто замахваўся на векавы закон, які зачыняў дзверы вышэйшых навучальных устаноў перад «непаўнацэннай палавінай роду чалавечага» — жанчынамі, нават прывілеяванага класа. Зачыняў толькі таму, што яны — жанчыны.

Усё можна ўявіць сабе, усё. Але два дакументы нельга чытаць без болю. Асабліва калі дакументы гэтыя прачытаць адзін за адным. Так, як яны з'явіліся на свет.

«Панове! Між вялкоў, якія мы ўскладаем сёння, адзін з самых цудоўных і самых цяжкіх для дасягнення будзе ўскладзены на чало жанчыны». Гэта з прамовы мсье Жансана, прэзідэнта Акадэміі, пры абвяшчэнні прэміі і ўзнагарод Па-

рыжскай Акадэміі навук за навуковыя працы. А праз некалькі дзён ці ад сілы тыдняў васьць што пісала сама Соф'я Кавалеўская:

«Я яшчэ ніколі не адчувала сябе такой нешчаслівай, як цяпер. Нешчаслівай, як сабака. Дарэчы, я думаю, што сабакі не могуць быць такімі нешчаслівымі, як людзі, у асаблівасці жанчыны».

...Толькі-толькі сціх гул авачый, якімі сустрэлі чынныя акадэмікі словы прэзідэнта. Яшчэ ішлі віншавальныя паштоўкі ад вялікіх матэматыкаў Германіі, Францыі, Расіі... А яна пісала: «нешчаслівая, як сабака», і чорная аксамітавая сукенка, якую пашыла Соф'я Васільеўна для ўрачыстасці, сіратліва вісела ў гардэробе, забытая сваёй гаспадыняй.

Без радзімы. Царская Расія ўпарта адмаўлялася прыняць

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 10 КАСТРЫЧНІК
1973

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПалІТЫЧНЫ
І ЛіТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

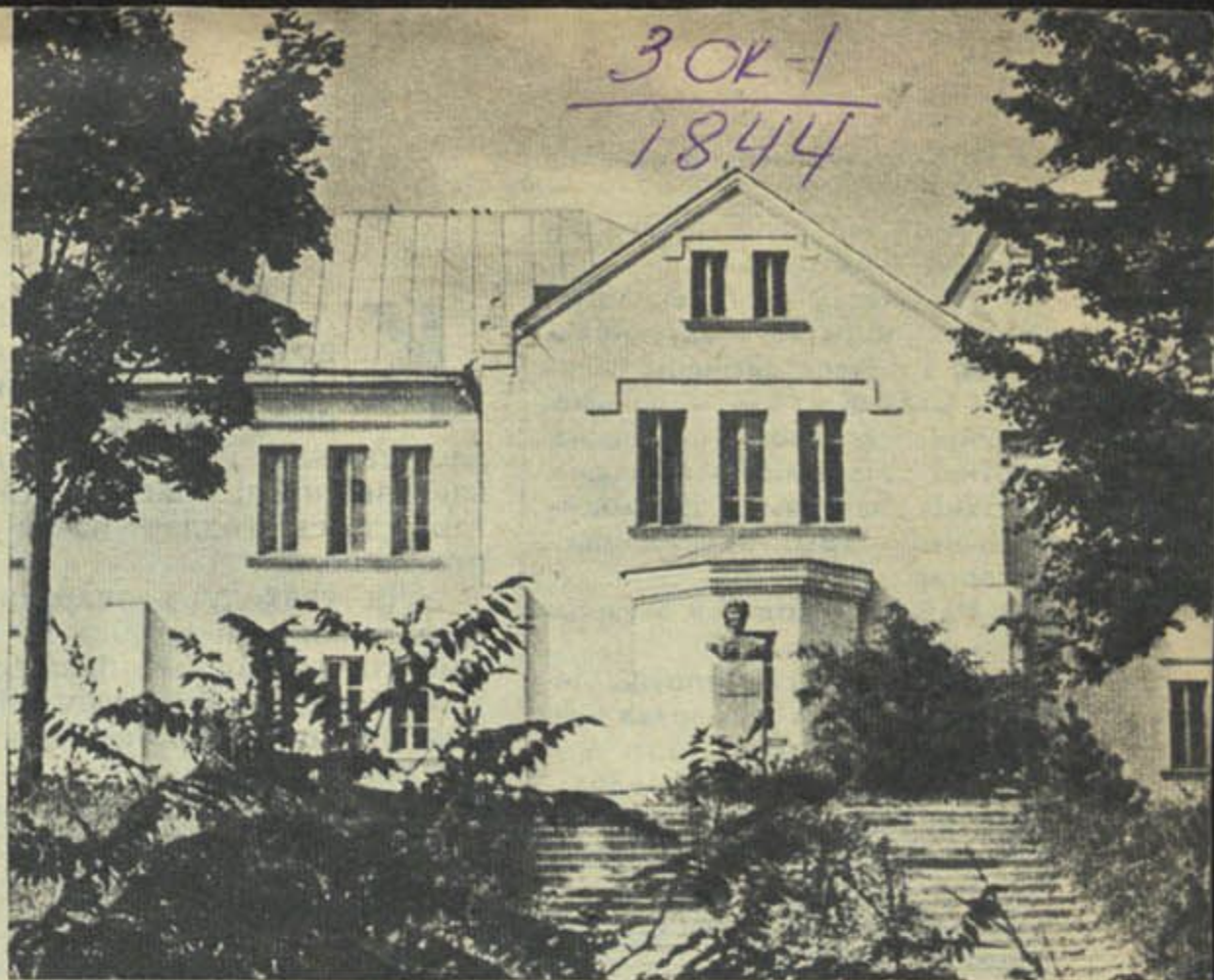

© «Работніца і сялянка»,
1973 г.

Тыя адвечныя ліпы...

Фота У. Вяхоткі.

На мемарыяльнай дошцы гэтага дома напісана: «Тут з 1858 па 1868 год жыла Соф'я Васільеўна Кавалеўская...»

славутую жанчыну, прадаставіць ёй, члену-карэспандэнту Пецярбургскай Акадэміі навук, магчымасць займацца навукай.

Без сям'і. Нават лепшыя мужчыны таго часу не маглі пагадзіцца з думкай, што жонка — гэта не проста аздоба свецкай гасцінай, а чалавек са сваім уласным правам на шчасце. Правам кахаць, быць каханай і займацца любімай справай. У дадзеным выпадку — навукай, матэматыкай.

Без радзімы. Швецыя, адзіная ў свеце дзяржава, у якой жанчыны карысталіся ў той час большымі, чым у іншых краінах, правамі, прытуліла і Соф'ю Кавалеўскую. Тут яна атрымала кафедру ва ўніверсітэце, здабыла прызнанне, аўтарытэт. І ўсё ж... Чужая зямля...

Яшчэ адна спроба вярнуцца ў Расію пацярпела крах. Сумная, прыгнечаная вярталася Кавалеўская ў Стэкгольм. Было

халадна, яна ішла з багажом пешшу, па дарозе прастудзілася, захварэла на запаленне лёгкіх і праз некалькі дзён памерла. На сорок першым годзе жыцця.

Вялікі матэматык — і пісьменніца, публіцыст. Ёсць сярод твораў Соф'і Кавалеўскай п'еса «Барацьба за шчасце». Барацьба... Шчасце... Словы, якія мы так часта ўжываем, якія, здаецца, нават згубілі сваю вастрыню і свежасць у такім спалучэнні. І раптам у яе вуснах, пад яе пяром, яны ажылі, набылі вялікі сэнс. Гэта ж нядаўна, зусім нядаўна жыццё многіх-многіх лепшых жанчын Расіі было бясконцай трагічнай барацьбой. Барацьбой за шчасце. За права жанчыны быць чалавекам.

Гэта было нядаўна, калі падумаць, што Соф'я Кавалеўская магла б дажыць да рэвалюцыі. І гэта было даўно. У іншую эру. Дакастрычніцкую.

Знаёмцеся — жанчыны, якія кіруюць калгасам «Прызыў». Загадчыца фермы Марыя Мазнікава, галоўны эканаміст Марыя Храмцова, галоўны аграном Таццяна Шамшура, старшыня калгаса Раіса Снарава, брыгадзір Ефрасіння Малашанка, загадчыца фермы Ганна Нябылава, галоўны заатэхнік Надзея Кавальчук, брыгадзір Ганна Косава і галоўны бухгалтар Ульяна Нікіціна.

Вось так пачынаецца любоў. Да роднага поля, да роднай зямлі. Сын Раісы Снаравой Жэня ўлетку — першы мамін «ад'ютант».

І няма большай радасці для старшыні, для галоўнага агранома...

«Жаночае царства»

І зноў машына імчыць да Віцебска. Усё, што можна было ўбачыць у Палібіне, мы ўбачылі, сфатаграфавалі, запісалі. Не шмат засталася ад тых дзён. Частка дома, у якім жылі Корвін-Крукоўскія, даўно рэстаўрыравана. Тут цяпер школа-інтэрнат. Толькі адзін пакой некрануты, той, дзе жылі Соня і Анята. Беражліва сабралі тут настаўнікі і вучні ўсё, што маглі сабраць пра жыццё выдатнай рускай жанчыны. Перад фасадам дома — помнік Соф'і Кавалеўскай.

Сюды пішуць пісьмы, сюды прыязджаюць вучоныя, пісьменнікі, сюды няспынным патокам імкнуцца турысты. На машынах, матацыклах, пешшу. Што вядзе іх сюды, на гэты сціплы кавалак зямлі? Не про-

ста цікаўнасць. Тут месца роздуму, смутку, запозненага, пякучага вяртання да той самай думкі: яна магла б дажыць... Магла дажыць...

Вось і я паўтараю сама сабе гэтыя словы, і чым хутчэй імчыць машына да Віцебска, тым усё больш авалодвае думка: а калі б дажыла? Калі б вось зараз сядзела яна побач, і мы б размаўлялі з ёй, як дзве жанчыны з двух розных стагоддзяў, і я б расказвала ёй, расказвала. З чаго б я пачала?

Спачатку, здаецца, я б засыпала яе імёнамі і лічбамі. Вось столькі ў нас цяпер жанчын дэпутатаў, дырэктараў, старшын, галоўных інжынераў. Столькі вучоных, навуковых супрацоўнікаў. Пералічыла б усіх беларускіх (абавязкова беларускіх, бо яна ж наша зямлячка!) жанчын прафесараў, назвала б імёны Кулакоўскай, Фігуроўскай, Бірыч, Леановіч, Чаркасавай, і многіх-многіх яшчэ, і абавязкова ўспомніла б, што ёсць у нас і жанчына прафесар-матэматык Кірылава. Гэта толькі ў нас, у Беларусі, на невялікай частцы той неабсяжнай Расіі, дзе некалі не знайшлося месца для яе, для Соф'і Кавалеўскай...

Па рэдакцыйных справах нам трэба было збочыць з дарогі, заехаць у адзін калгас.

Старшыня калгаса — жанчына. Каго здзівіш гэтым у нашы дні?

І не думалася, што якраз тут можна прадоўжыць нашу размову з Соф'яй Кавалеўскай.

Са сваіх «Жыгулёў» выходзіла насустрач нам старшыня калгаса «Прызыў». Толькі што з поля, там, дзе вецер, дзе камбайны, дзе сцяною стаіць збожжа. З палеткаў, як з поля бітвы.

Я не ўстрымалася ад камплі-
мента:

— Такая маладая, прыгожая
жанчына — і старшыня.

— А ў нас у калгасе наогул
жаночае царства, — адгукнула-
ся яна. І пачала загінаць паль-
цы. — Старшыня — жанчына.
Галоўны аграном — жанчына.
Галоўны эканаміст — жанчына.
Заатэхнік, загадчыца фермы —
жанчыны. Тры брыгадзіры...
Бухгалтар...

— Няўжо ніводнага мужчы-
ны «ў кіраўніках»?

— Ёсць адзін — галоўны ін-
жынер, — і Раіса Снарава за-
смяялася так весела, што мне
стала шкада гэтага беднага
«аднаго». — Жанчыны ў нас пра-
цавітыя, сумленныя, многія з
вышэйшай адукацыяй, многія
вучацца завочна. Вось іх і вы-
лучаюць калгаснікі.

Не трэба лічбаў, не трэба
вядомых імёнаў. Чым яна за-
вяршылася, барацьба за шчас-
це жанчын? Адказ дае само
жыццё.

Я яшчэ буду ездзіць з Раі-
сай Снаравай па калгасных па-
летках, паслухаю ўсе яе пла-
ны: «тут будзе Палац культу-
ры», «тут новы жылы пасё-
лак», «тут комплекс», «асфаль-
таваныя дарогі». Столькі пла-
наў, столькі ідэй у гэтай гаспа-
дарлівай жаночай галоўцы,
столькі складаных праектаў!
Усяго адзін год старшынствуе
яна ў гэтым калгасе, а быццам
свежым ветрам павяяла. Ужо
займаюць лепшыя месцы ў ра-
ёне па продажы малака дзяр-
жаве, выдатна справіліся з
уборкай ураджаю, дбайна рых-
туюць ураджай заўтрашні.
Я яшчэ пабачу ўсіх кіраўнікоў
таго «жаночага царства» —
праўда, нядоўгая будзе сустрэ-
ча, бо дні стаялі гарачыя, на-
пружаныя. Была сярэдзіна
жніўня, і кожную чакалі спра-
вы, чакалі людзі. Яны спяша-
ліся. А мне, здаецца, больша-
га і не трэба: толькі глянуць
на іх, такіх спакойных, упэўне-
ных, шчаслівых. Каб зноў ад-
дацца думкам, што валодаці
мною ў дарозе з Палібіна.

Яна магла б дажыць... І ўба-
чыць. Калі не сённяшні дзень,
то яго прадвесне ў першых
кроках рэвалюцыі. І магла б
спытаць, трапіўшы сюды, у Ма-
залава, у гэты калгас «Пры-
зыў»: хто яны, гэтыя жанчыны,
адкуль яны родам?

— Адсюль, Соф'я Васільеў-
на. З таго месца, якое назвалі
вы некалі мядзведжым кутком,
з Віцебшчыны. Хто яны ро-
дам? Памятаеце прыгонную
дзяўчынку Аніську ці Тадорку,
пра якую так чула расказалі
вы ў сваіх успамінах? Дык вось,
гэта яе ўнучкі і праўнучкі.

Зусім не шмат для гісторыі
часу мінула ад тых дзён. І так
многа для нас! І для Соф'і Ка-
валеўскай...

А. УЛАДЗІМІРАВА

КАМУНІСТЫЧНАЯ праца... Паняц-
це гэта нарадзілася ў маладой Са-
вецкай дзяржаве на першых каму-
ністычных суботніках, калі злама-
лася звыклае ўяўленне аб працы як аб цяж-
кай павіннасці. Масавым гэты рух стаў паў-
тара дзесяцігоддзя назад. І ўжо зрабіўся
прывычным.

...Ля ўваходу ў апаратны цэх Мінскага
тонкасукоўнага камбіната яркі плакат: за
высокія вытворчыя паказчыкі і поспехі ў
камуністычным выхаванні працоўных ка-
лектыву цэха прысвоена званне калектыву
камуністычнай працы.

Высокае званне, вялікі гонар. І заслужыў
гэта не адзін чалавек, не брыгада, а цэлы
калектыў вялікага цэха. Што ж за людзі
там працуюць?

«СВОЙ ІНТАРЭС...»

Звычайныя нашы жанчыны, яны склада-
юць пераважную большасць работнікаў
камбіната, як і на ўсіх такога роду прадпры-
емствах. Звычайныя жанчыны — чыесці ма-
ці, сёстры і жонкі, чыесці суседкі. І як пра-
цуюць! Самааддана, з высокім пачуццём
асабістай адказнасці за справу. Па-камуні-
стычнаму працуюць. Бо інакш адкуль узяць
такім высокім вытворчым паказчыкам!

Ад саміх работніц мы не пачуем высокіх
слоў аб свядомасці і адказнасці. Гэта ска-
жуць пра іх іншыя людзі, у іншым месцы,
пры іншых акалічнасцях.

У цэху працуюць часальшчыцы. Адну з
брыгад узначальвае Іван Аляксеевіч Гладкі,
ударнік камуністычнай працы з 1961 года.
Пад яго кіраўніцтвам чатыры жанчыны: Лі-
дзія Міхайлаўна Кашына, Галіна Юльянаў-
на Летуновіч, Таццяна Васільеўна Шчарба-
чэня і Святлана Ільвічэна Аляксеенка. Пя-
тая нядаўна зволілася: паступіла ў інстытут.
Гэта бывае кожную восень: моладзь ідзе вучыцца,
каб праз пяць гадоў дзяржава атры-
мала яшчэ аднаго маладога спецыяліста.
А многія вучацца і без адрыву ад вытвор-
часці.

Пазнаёмімся з двума жанчынамі. Лі-
дзія Міхайлаўна Кашына — адна з ветэранаў
камбіната, ударнік камуністычнай працы.
Святлана Аляксеенка, яе былая вучаніца,
самая маладая, у брыгадзе не папрацавала
яшчэ і года. Абедзве яны звязаны агуль-
нымі інтарэсамі ў цэху, які носіць званне
калектыву камуністычнай працы.

Лідзія Міхайлаўна сціплая і добразычлі-
вая, звычайна гаворыць ціха, толькі ў цэху
напружвае голас, бо ўсё тут заглушае гул
часальных апаратаў. На камбінат прыйшла
дваццацігадовая дзяўчынай у памятным
1945 годзе, калі толькі пачыналася будаў-
ніцтва. Пасля — работа ў ткацкім цэху, а па-
зней — у цяперашнім апаратным. «Цяпер
ужо да самай пенсіі», — усміхаецца яна, хоць
маладжавы твар Лідзіі Міхайлаўны не
вельмі пасуе да слова «пенсія». З 1963 го-
да яна — ударнік камуністычнай працы. За
час работы ў цэху навучыла, выхавала пе-
цярных вучаніц.

Няма ў яе нейкіх адмысловых выхаваў-
чых прыёмаў. Яна дзейнічае асабістым пры-
кладам. Патрабавальнасць да сябе, працаві-
тасць, пачуцце адказнасці, сціпласць і чу-
ласць — гэтыя свае каштоўныя якасці са-

праўднага рабочага чалавека нястомна пры-
вівае сваім вучаніцам.

За доўгі час работы Лідзіі Міхайлаўны
ў цэху абнавілася абсталяванне. Устаноўле-
ны магутныя часальныя апараты. Ручная
аперацыя загрузкі сыравіны замянілася аў-
таматычнай. Падаецца з бункера бясфор-
менная сумесь, а пасля доўгага падарожжа
па апарату выходзіць роўніца — паўфабры-
кат для пражы і хутка намотваецца на вялі-
кія шпулі.

Няма патрэбы гаварыць, што свае сацыя-
лістычныя абавязацельствы Лідзія Міхай-
лаўна перавыконвае, таксама як і Галіна
Юльянаўна, Таццяна Васільеўна і Святла-
на, яе таварышы па брыгадзе. Хто больш,
хто менш, бо раз на раз не выпадае. За
звышпланавымі працэнтамі стаіць рабочае

майстэрства і напружанне сіл, уважлівасць
і вялікая спрактыкаванасць. Трэба ўмець
навобмацак вызначыць таўшчыню роўніцы,
прасачыць, каб з загрузачнага бункера не
трапіла нічога лішняга ў апарат, каб нідзе
не забылася нітка. Ды і апарат добра ве-
даць, каб самой ліквідаваць дробную непа-
ладку.

Лідзія Міхайлаўна — адна з такіх вопыт-
ных работніц. Яе працоўныя заслугі адзна-
чаны юбілейным Ленінскім медалем. У
дзень 25-годдзя камбіната ўзнагародзілі
імянным гадзіннікам. Лідзіі Міхайлаўне, на-
пэўна, усё гэта прыемна, хоць не ў яе праві-
лах хваліцца заслугамі.

А што датычыць высокага звання ўдарні-
ка камуністычнай працы, то сэнс гэтых слоў
для сябе яна вызначыла як «свой інтарэс».
«Свой інтарэс» быць не горшай за іншых, не
адставаць у працы, быць максімальна ста-
раннай ва ўсіх вытворчых справах. І не
толькі ў вытворчых — Лідзію Міхайлаўну
сёлета другі раз выбралі прафгрупаргам
змены. Грамадская актыўнасць патрабуе
шмат сіл, але прыносіць вялікае задаваль-
ненне.

Працоўны стаж Святланы Аляксеенка ў
гэтым цэху сем месяцаў, і першыя паўтара
прайшлі ў вучаніцах у «цёткі Ліды». Света
вучылася ў прафтэхвучылішчы, працавала
на камвольным камбінаце, а сюды яе пры-
вялі «сямейныя акалічнасці»: у гэтым цэху
працуе яе муж. Свае сацыялістычныя
абавязацельствы Святлана перавыконвае.
Уважліва слухае Лідзію Міхайлаўну,
вучыцца, пераймае навыкі работы. Ёсць
у яе грамадскія абавязкі. Святлана ра-
зам з мужам — у дружыне па ахове грамад-
скага парадку. Яна рэгулярна выходзіць на
дзяжурствы, хоць вольнага часу мала: у
сям'і расце чатырохгадовая дачка.

Нялёгка даюцца Святлане, ды і ўсёй бры-
гадзе, іх поспехі. Бо, апрача вытворчых
спраў, на жаночых плячах ляжаць клопаты
аб сям'і, шматлікія хатнія абавязкі. Але кі-
руе імі ў рабочай і грамадскай дзейнасці
той самы «свой інтарэс», які ператварае
звычайных сціпых работніц ва ўдарнікаў
камуністычнай працы.

Ці атрымаецца з Святланы такі ўдарнік?
Яна усміхаецца: «З часам — магчыма».

Н. КАРНІЛАВА

ХАЦЬКО Алена Георгіеўна

ДАНИЛЕНКА Ніна Фёдараўна

ВЯРГЕЙЧЫК Алена Яфімаўна

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР АБ ПРЫСВАЕННІ ЗВАННЯ ГЕРОЯ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ ПРАЦЫ ПЕРАДАВІКАМ ЖЫВЁЛАГАДОЎЛІ БЕЛАРУСКАЙ ССР

ВІНШУЕМ!

За вялікія поспехі, дасягнутыя ва Усесаюзным сацыялістычным спаборніцтве, і праяўленую працоўную доблесць у выкананні прынятых абавязацельстваў па павелічэнню вытворчасці і нарыхтовак прадуктаў жывёлагадоўлі ў зімовы перыяд 1972—1973 гг. прысвоіць званне Героя Сацыялістычнай Працы з уручэннем ордэна Леніна і залатога медаля: «Серп і Молат»:

Афанасік Тарэзе Уладзіміраўне — даярцы саўгаса «Рось» Ваўкавыскага раёна Гродзенскай вобласці.

Вяргейчык Алена Яфімаўне — цялятніцы саўгаса «Судно́ва» Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці.

Даніленка Ніне Фёдараўне — свінарцы калгаса «ХХІ з'езд КПСС» Мсціслаўскага раёна Магілёўскай вобласці.

Пятрушынай Веры Андрэеўне — свінарцы племзавода «Рэканструктар» Талачынскага раёна Віцебскай вобласці.

Трафімовіч Таццяна Іванаўне — даярцы племзавода «Насовічы» Добрушкага раёна Гомельскай вобласці.

Хацько Алена Георгіеўне — даярцы калгаса «1 Мая» Слуцкага раёна Мінскай вобласці.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль.
6 верасня 1973 г.

ТРАФІМОВІЧ Таццяна Іванаўна

АФАНАСІК Тарэза Уладзіміраўна

ПЯТРУШЫНА Вера Андрэеўна

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў наступным годзе выйдзе з друку зборнік апавяданняў Васіля Хомчанкі «Уначы пад сонцам». Прапануем чытачам «Работніцы і сялянкі» адно з апавяданняў гэтага зборніка.

ДОМ быў падобны на карабель. Вострым носам ён уразаўся ў плошчу, да якой збягаліся пяць вузкіх вуліц; карма хавалася ў скверыку з рэдкімі старымі платанамі і акацыямі, а над дахам узвышалася нешта накшталт карабельнай трубы — чырвоная цагляная вежа.

Зіма сорак пятага года ў Венгрыі была цёплая, з невялікімі начнымі маразамі, туманамі і частымі адлігамі. І амаль кожны дзень церушыў снег, мяккі, ліпучы, як мокрая вата, і такі белы на сонцы, аж рэзала вочы.

У Будапешце ішлі баі за кожную вуліцу, дом, а ў доме — за кожны паверх і пакой. Больш месяца горад скаланаўся ад выбухаў, кулямётнай і аўтаматнай траскатні, дыміўся, гарэў; разбітыя дамы, як забітыя салдаты, ляжалі на вуліцах.

Дом-карабель перашкаджаў нашаму наступленню. Ён, нібы дот, стаяў на шляху палка. Немцы, што сядзелі ў ім, трымалі пад абстрэлам плошчу, сквер і ўсе пяць выходаў з вуліц на плошчу. Майму ўзводу было загадана захапіць гэты дом.

Я пачаў думаць, як выканаць загад. Раней мы штурмавалі дамы зверху: захоплівалі дах, гарышча, а адтуль ужо бралі ніжнія паверхі. Гэтак рабілася, калі дамы стаялі ўпрытык. Тут жа дом адзін, як мураваны востраў — з гарышча не пачнеш.

Сабраў узвод — сваіх шаснаццаць чалавек. Чацвёра былі маладыя салдаты, навабранцы; сержант Котаў і яфрэйтар Герашчанка — ветэраны. Астатніх не назавеш ні бывалымі, ні навічкамі. Сядзелі, думалі; кожны нешта сваё прапаноўваў, падказваў. Толькі Герашчанка маўчаў, соп у свае натапыраныя, як дзве шчоткі, вусы, адмахваўся ад дыму самакруткі.

— Ну, а ты чаго маўчыш? — спытаў я.

— Танк бы сюды, — сказаў Герашчанка.

— На кожны дом танкаў не хопіць, — паўтарыў я словы камбата. — Для іх ёсць справы больш важныя.

А наўкол гримела, грукацела, вухкала, у небе раўлі самалёты — нашы і нямецкія лётчыкі біліся ў паветры. У далёкім канцы адной з пяці вуліц, што выходзілі на плошчу, гарэла наша самаходка, чырвоным ветразем трапятала над ёю полымя, дымілася густа і чорна.

— Фауст-патронам падпалілі, гады, — вылаяўся Котаў.

Ён і прапанаваў уварвацца ў дом са скверыка. І яго прапанову прынялі. Пад раніцу, калі горад сцішыўся і сон валіў усіх з ног, мы па-пластунску ў белых маскахалатах праз скверык папаўзлі да тыльнай сцяны дома. Неба адорвала нас снегам, ён сыпаўся бясконца ўсю ноч, абляпіў нас, нібы ахутаў белай коўдрай, зацярушваў сляды, гасіў неасцярожныя гукі. Каля сцяны мы, як снежныя грудкі, замерлі. Прыслухоўваліся нейкі час, прыглядаліся, а потым я першы ўскочыў у акно. Паўскоквалі мы ціха, а ўжо ў доме ў цемры нарабілі такога вэрхалу, што немцы з першага паверха, кінуўшы кулямёт, паўцякалі на другі паверх. Котаў са сваім аддзяленнем паспяшыў за ім і захапіў там цэлых тры кватэры.

Цяпер дом быў нібы слаёны пірог: мы, над намі немцы, а пад намі ў сутарэнні, — жыхары гэтага дома. Пра іх мне паведаміў Герашчанка — ён паспеў праверыць: жанчыны ды дзеці ўбольшасці. Тады ў Будапешце ўсе цывільныя хаваліся ў сутарэннях. Калі мы адбівалі ў немцаў дом, людзі выходзілі на вуліцу, хістаючыся ад голаду.

Васіль ХОМЧАНКА

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага.

ДОМ - КАРАБЕЛЬ

4

— Шэсцьдзесят шэсць чалавек. Два тыдні сядзяць, — сказаў Герашчанка. — Усё даўно з'елі.

Я паціснуў плячыма: як ім памагчы, дзе ўзяць харчу на гэтулькі людзей. Яшчэ невядома, колькі самі будзем у гэтай пастцы.

— Што-небудзь занясі ім, — сказаў я.

Прайшло двое сутак. Немцы нас не выпускалі з дому, а мы — іх. А выходзіць трэба было: па боепрыпасы, прадукты. Ужо двое сутак не елі гарачага, марылі пра кашу і боршч. Грызлі адны сухары, дзяліліся тушонкай. Але нам яшчэ мож-

на было трываць, а як мадзярам, асабліва дзецям? Праўда, тое-сёе салдаты ім заносілі — драбкі цукру, сухары, далі тры бляшанкі тушонкі.

На чацвёртыя суткі мы з Герашчанкам спусціліся ў сутарэнне, доўгае, як тунэль, з нізкай столлю, халоднае і сырое. Святло цадзілася скрозь вузкія акенцы з жалезнымі кратамі. Людзі збіліся ў адным канцы. Я спытаў, ці разумее хто па-руску. Выйшаў, абавіраючыся на кій, стары.

— Таварыш, памажыце дзецям, — сказаў ён.

Яны акружылі нас. Нешта гаварылі. На сэнніку ля сцяны стагнала дзяўчына. Усхліпвалі дзеці. Хлопчык гадоў пяці ў аранжавай шапачцы прасіў у мяне хлеба: «Хлеп дай, хлеп». Я сказаў старому талмачу, што ў нас у саміх няма прадуктаў.

— Памруць дзеці, — прамовіў ён.

— Вам трэба выйсці з дому — да нашых. Там накормяць.

Стары пераклаў мае словы. Усе маўчалі, нават дзеці. А потым загаварылі, замахалі рукамі.

— Не, не...

— Не пойдучь, — уздыхнуў стары, — баяцца. Немцы будуць страляць.

Мадзяры баяліся нездарма. Нядаўна на маіх вачах фашысты расстралялі групу жанчын, якія спрабавалі перабегчы вуліцу.

— Тады яшчэ некалькі дзён пратрымайцеся, — сказаў я.

— Але дзеці...

Герашчанка ступіў да хлопчыка ў аранжавай шапачцы, каб паглядзіць яго па галаве. Хлопчык схпіў яфрэйтара за руку, разняў пальцы. Відаць, падумаў, што ў руцэ ёсць хлеб.

— Паспрабуйце спачатку выйсці маленькаю групай. А мы пакрычым немцам, каб не стралялі, — прапанаваў я старому.

Стары згадзіўся, сказаў, што паспрабуе спачатку выйсці адзін. Я ўзняўся на другі паверх, і мы пачалі крычаць у вокны немцам, каб выпусцілі цывільных і не стралялі. Крычалі панямецку і па-руску. Немцы маўчалі, не адказвалі...

— Няўжо па сваіх будуць страляць? Гэта ж іх саюзнікі, — гаварылі салдаты.

— Былі саюзнікі, цяпер не.

Неўзабаве стары выйшаў з дому. Адзін, з белым флагам. Худы, лядашчы, сівы, як іней, з тоўстым чырвоным шалікам на шыі, ён ішоў асцярожна; прыпадаючы на кульбу, нібы кожны крок прыносіў яму боль. Не азіраючыся, ён адышоў ад дзвярэй пад'езда і накіраваўся да плошчы, дзе былі немцы. Немцы, вядома, бачылі старога, але не стралялі. Я ўздыхнуў з палёгкай: прапускаюць. І раптам звернуў, з чацвёртага паверха нашага дома, разанулі адразу два аўтаматы. Стары прыпыніўся і ўскінуў уверх белы флаг — відаць, падумаў, што яго не бачаць. Затым торгнуўся, грудзьмі ўперся ў кульбу, прысеў і ўпаў на заснежаны брук. Дагары тварам. І больш не варухнуўся.

— Як сцямнее, пайду ў батальён, — сказаў Герашчанка. — Праскончу.

— Праскочыш, — сказаў я. Гэта азначала, што я дазволіў.

У пакоі, дзе мы сядзелі, усё было, як пакінулі гаспадары. Адзенне вісела ў незамкнёных шафах, стаялі кнігі на паліцах. Ложак засланы, на століках і канапах бялюткія сурвэткі, на паліцах флакончыкі, слоікі, сподкі... Усё чыста, акуратна. Толькі ў адным куце, у дзіцячым, быў беспарадак — цацкі скінуты ў кучу, каляровыя кніжкі пакамечаныя, парваныя. Герашчанка ўзяў з адной кучы гумовага хлопчыка-галыша з падмаляванымі чырвонымі вусамі, пакруціў яго ў руцэ, пахмыкаў, спрабуючы пальцамі сцерці вусы.

— Праскочу, — паўтарыў Герашчанка.

— Можаш узяць з сабою яшчэ каго-небудзь.

— Не, людзі тут больш патрэбны. Адтуль вазьму.

— Патронаў, гранат больш захапі. І тэрмас кашы.

Пры ўспаміне пра кашу ў мяне нават галава закружылася — так яўна адчуўся яе гарачы пах.

— Іх таксама май на ўвазе, — паказаў я ўніз, на сутарэнне.

— Маю, — ён усё круціў у руцэ гумовага хлопчыка. На вусах яфрэйтара ўздрыгвала ўсмешка. — Падмаляваў вусы, гарэза.

Увечары, як звычайна, на горад надышоў зацішак, яго разрывалі толькі рэдкія стрэлы. Ноч была светлая, на зорным небе ўсплыў месяц, поўны, чысты, нясцерпна яркі, як пражэктар. Снег, які прайшоў увечары, яшчэ больш пабяліў брук, дахі. Забіты стары, занесены снегам, здаваўся белым пагоркам.

Герашчанка стаяў ля акна, з аўтаматам на грудзях, з нажом на поясе. Ён быў маўклівы, падцягнуты. Аржаныя вусы-шчоткі тырчалі яшчэ больш упарта.

— Здаецца, воблачка з'явілася, — паказаў я на цямную пляму ў небе. — Можна да месяца дапаўзе.

— Не дачакаемся, — сказаў Герашчанка. — Не ўпершыню пад кулямі бегаць.

Ён нячутна, па-рысінаму скочыў на тратуар і, прыгнуўшыся, без тупату, як па ваце, пабег праз плошчу. Саракагадовы, грузнаваты, ён бег на дзіва лёгка і хутка. Яго ўсё ж прыкмецілі, пачалі страляць. Герашчанка кідаўся з боку ў бок зігзагамі і паспеў дабегчы да дома. Прыпыніўся пад акном і зноў пабег, прыціскаючыся да сцен. Далей ён нам не быў відзён. Стралялі ўжо недзе там, на іншай вуліцы.

У гэтую ноч я не заснуў ні на хвіліну. І месяц тырчаў у небе. Хоць вазьмі і страляй у яго. І зоркі лісліва яму падміргвалі. Адна даміргалася да таго, што сарвалася і паляцела ўніз, як трасірная куля.

На досвітку стала яшчэ цішэй. Гэты час і выбраў для вяртання Герашчанка. Ішоў ён з салдатам, абодва неслі за спіной па тэрмасе і рэчавым мяшку. Той бок вуліцы быў цяпер у ценю, яны яго і трымаліся. У нішах, пад'ездах спыняліся. Так непрыкметна дайшлі да суседняга з намі дома. Пастаялі, прыціснуўшыся да сцяны пад балконам. Аставалася прабегчы вуліцу і невялікі вугал плошчы. Добры бягун праляціць гэту адлегласць за шэсць-сем секунд, вядома, без рэчаў, без такіх вострых тэрмасаў і мяшкоў.

Сабраўшыся ля акна, мы сачылі за Герашчанкам і яго спадарожнікам, гатовыя падтрымаць іх агнём. Вось Герашчанка нешта сказаў свайму таварышу, той адышоў убок. Затым махнуў рукой, і абодва пабеглі.

Аўтаматная чарга ўзарвала цішыню, ледзь бегуны ўступілі на плошчу. Страчыў немец з нашага дома. Кулі, б'ючыся аб каменне бруку, высякалі іскры.

А яны беглі. Падскоквалі тэрмасы, на паўсагнутых локцях боўталіся рэчавыя мяшкі. Салдат, які бег наперадзе, ужо зраўняўся з забітым старым, скочыў ад яго ўбок, ірвануў улева, управа і паспеў схвацаць ў наш пад'езд.

А Герашчанка не дабег. Упаў ля самага акна-вітрыны. Астатнія пяць крокаў яго працягнуў я.

Ён быў паранены ў жывот. Калі яго перавязалі, сказаў:

— Тэрмас прабіты. Каша плыве, заткніце. Гэта дзецям.

Быў ён бледны той зялёнай бледнасцю, якую я бачыў не раз. Гэта смяротная бледнасць. Герашчанка папрасіў усіх пайсці. Салдаты паслухаліся. Асталіся я і санінструктар. Герашчанка цяжка, з хрыпатою дыхаў.

— Ну чаго крывішся, — сказаў ён, — упершыню смерць бачыш?

Ён ляжаў на мяккім шырокім ложку, уккрыты блакітнай коўдрай.

— Вася... — сказаў ён, намагаючыся ўсміхнуцца. — Будзь здаровы. Ідзі... кармі салдат і мадзяр...

Ухапіўшыся за край коўдры жоўтымі пальцамі, ён нацягнуў яе на твар. Я выйшаў з пакоя.

У абодвух тэрмасах была каша. У тым, што прынёс Герашчанка, манная, са згушчонаым малаком. Відаць, кухар спецыяльна зварыў яе дзецям. У тэрмасе чатыры прабоіны, нехта заткнуў іх чырвонымі анучкамі, і яны былі падобны на раны.

Калі я зайшоў у сутарэнне, мадзяры сядзелі паўкругам. Жанчына абыходзіла гэты паўкруг і вялікай лыжкай-апалонікам дзяліла кашу. Дзеці цягнулі рукі да кашы, але ім не давалі, чакалі, пакуль усё раздзеліць. Другая жанчына рэзала хлеб на маленькія лустачкі. Ubачыўшы мяне, падышла, працягнула акраец хлеба.

— Гэта кроў, — сказала яна. — Кроў вашага салдата. Такого мы не забудзем.

У той жа дзень мы авалодалі ўсім домам, усімі пяццю паверхамі. Бой быў адчайны, люты. Мы ўрываліся ў кватэры, схопліваліся ўрукапашную. Котаў па нейкай лесвіцы прабраўся на пяты паверх, ачысціў яго, скокнуў з салдатамі на балкон чацвёртага — проста на галовы варожым кулямётчыкам...

Калі пад вечар падышлі нашы танкі з дэсантам пяхоты, мы здалі ім дзевяць палонных і шасцёра сваіх параненых. Загінулі пяцёра, не лічачы Герашчанкі. Мяне з перабітымі нагамі аднеслі ў медсанбат на насілках.

...Больш за чвэрць стагоддзя прайшло з той пары. Я не ведаю, ці стаіць той дом-карабель, ці ёсць плошча, дзе жывуць тыя людзі, якіх мы кармілі. І ці памятаюць яны нас?

Калі мне ўдасца трапіць у Будапешт, я абавязкова знайду дом-карабель, пабываю ў ім.

Кажуць, у адным з будапешцкіх музеяў захоўваецца луста нашага салдацкага хлеба з засохлай плямкай крыві. Не ведаю, чыя гэта кроў. Можна і Герашчанкі. Спытаю.

Ефрасіння Зянькова, Герой Савецкага Саюза, былы сакратар падпольнай камсамольскай арганізацыі «Юныя мсціўцы».

ШМАТ чаго змянілася ў маіх родных мясцінах за пасляваенныя гады. Цагляныя будынкі, новыя машыны на палях, асфальт на дарогах. А мне часам здаецца, што навокал усё, як было калісьці: ліпавыя прысады паабалал вуліц, бэз у палісадніках, празрыстыя воды шумлівай Абалі. У лясным гушчары зязюля камусьці лічыць гады. І шырока разносіцца над паллямі і лугамі аднастайны перастук колаў цягніка.

Цягнік толькі адышоў ад Обалі, і мроіцца мне, што вось-вось з-за павароту

Толькі знешне гэтыя перамены былі як быццам і непрыкметнымі. Не знімаў сваёй чыгуначнай формы Міколка Аляксееў. Раніцай спяшаўся на станцыю, падвечар нетаропка крочыў дамоў — ветлівы, стрыманы. А між тым, рэдкі дзень, калі не нёс малады чыгуначнік на станцыю міны замаруджанага дзеяння, каб закласці іх пад варожыя эшалоны, альбо вяртаўся з задання, дзе на кожным кроку даводзілася рызыкаваць жыццём.

Па-ранейшаму не расставаліся са сваім веласіпедам Валодзя Езавітаў. Многія паціскалі плячыма: вайна, гінуць людзі, а ён з дружкамі бестурботна катаецца па дарогах. Толькі тыя веласіпедыя прагулкі былі маскіроўкай. Валодзя Езавітаў, Ілья Езавітаў, Аркадзь Барбашоў, Фе-

лю верылі ім, спадзяваліся на вытрымку. Але іх адвага пераўзышла ўсе нашы чаканні.

Пасля жорсткіх допытаў і катаванняў іх прывялі для пакарання смерцю на ўскраіну вёскі. Сагналі сюды ўсё насельніцтва. Гітлераўскі афіцэр, які камандаваў групай карнікаў, яшчэ раз прапанаваў: «Скажыце, з кім былі звязаны, па чыйму загаду дзейнічалі, і вам будзе дараваана жыццё». Дзяўчаты пагардліва ўсміхнуліся, а Марыя, узняўшы галаву, крыкнула:

— Па загаду сумлення. Чуеце, вы, нягоднікі, нікчэмныя баязліўцы? Хоць мы сёння загінем, а вы яшчэ будзеце жыць, але вы ўжо мерцвякі...

Выстралы абарвалі словы Марыі. І тады загучэў голас Тоні...

Больш сціскаў сэрцы обальцаў. Але побач з болем была і гордасць за таварышаў, якія да канца захавалі вернасць сваёй камсамольскай клятве.

Год яшчэ дзейнічала, змагалася наша камсамольскае падполле. Было яшчэ мноства смелых баявых аперацый. А калі давялося адважным юнакам і дзяўчатам ісці ў апошні шлях, яны прайшлі яго так, як Марыя і Тоня.

У час аднаго з допытаў фашысцкі следчы прывёў неабвержныя факты дзейнасці падпольшчыкаў. Ніна Азоліна, якой больш не трэба было таіцца, крыкнула:

— Так, вось гэтай рукою ўзарвала я вадакачку. Гэтай жа рукою ўзарвала і камендатуру, калі б засталася на волі яшчэ суткі. І пакуль ёсць у мяне сілы, буду змагацца супраць вас, ворагаў маёй Радзімы!

Не зламалі юных мсціўцаў ворагі і ў той апошні дзень, калі на досвітку 5 кастрычніка 1943 года пад узмоцненым канвоем іх прывялі на ўскраіну Баравухі, што пад Полацкам. Хлопцам каты загадалі стаць на калені. Дзяўчатам спрабавалі завязаць вочы. То быў апошні здзек, імкненне хоць чымсьці прынізіць гордых і няскораных. Але ворагі пралічыліся. Камсамольцы не падпарадкаваліся іх загадам. Ніхто на калені не апусціўся. А дзяўчаты сарвалі павязкі з вачэй.

Так загінула большасць герояў падполля. Але юныя обальцы працягвалі барацьбу. Многія з іх змагаліся ў партызанскім атрадзе, помсцячы за гібель баявых таварышаў. Новыя нязгасныя подзвігі здзейснілі яны. І сярод іх — апошні подзвіг ленинградскай школьніцы Зіначкі Партновай, які па праву можна назваць лебядзінай песняй нашага падполля.

Выконвала дзяўчынка чарговае заданне і трапіла ў засаду. Кволая, худзенькая — як ёсць дзіцё. Ворагі спрабавалі паддобрыцца да яе, падкупіць. А калі гэта не ўдалося, рашылі зламіць пагрозамі. Але Зіна выйграла паядынак з гестапа. У час аднаго з допытаў, імкнучыся яе запалохаць, начальнік гестапа паклаў на стол пісталет. Зіна схпіла зброю і расправілася з катом, знішчыла яшчэ фашысцкага афіцэра і салдата, якія кінутыя да яе. Юная ленинградка загінула героячна, як і яе беларускія сябры.

З той сцюдзёнай восені сёлета ў трыццаты раз адрываю я лістак календара. Пятае кастрычніка... І зноў чытаю пад ім напамінак аб гібелі маіх баявых сяброў, і стаяць яны перада мною жывыя і маладыя. Я бачу іх твары, чую іх галасы, размаўляю з імі. Ужо ў каторы раз уяўляю іх такімі, якімі яны былі ў гады свайго бясхмарнага юнацтва і якімі сталі ў вайну. Яны заўжды са мной — у думках, памяці, сэрцы.

ДАРАГІЯ МАЕ СЯБРЫ

Ефрасіння Зянькова

мільгане невысокая постаць Міколы Аляксеева ў форменным адзенні чыгуначніка. Прывітаецца ўзмахам рукі, прыпыніцца і з напускной саліднасцю выцягне з кішэні і раскрые бліскучы партсігар. Ліха прамчыць на веласіпедзе Валодзя Езавітаў. А вунь там, у доміку на ўскраіне, з шумам адчыніцца акно і выгляне рухавая, гарэзлівая Зіначка Партнова, якая кожнае лета прыязджае з Ленінграда да бабулі ў Обаль.

Ля вясковага клуба, у карагодзе хлопцоў і дзяўчат, здаецца, вядуць вясёлую гамонку нетаропкая і памяркоўная Зіна Лузгіна, жартаўлівая Марынка Дзяменцева, якую за спрыт прызвалі «калабком», няўрымслівы Федзя Слышанкоў, спакойная Валя Шашкова, прыгажуня Ніна Давыдава, здатны да любой сялянскай справы Яўген Езавітаў, завадатар юнацкіх вечарынак Ніна Азоліна, задуманная і крыху сарамяжая Марыя Лузгіна. Вось-вось Марыя, пераадолеўшы хваляванне, узнімецца на сцэну, прачытае свой верш...

Успаміны, успаміны... Грымнула вайна, прыйшлі чужакі на нашу зямлю, і нібы іншымі сталі хлопцы і дзяўчаты Обалі, Зуёў, Масцішча, Ушалоў і іншых суседніх вёсак — маладыя калгаснікі, рабочыя, школьнікі. Усе, хто аб'яднаўся ў барацьбе з акупантамі, стаў у рады падпольнай камсамольскай арганізацыі «Юныя мсціўцы».

дзя Слышанкоў і іншыя праводзілі адну з самых дзёрзкіх сваіх аперацый: днём, на вачах у немцаў, замінавалі шашу і пусцілі ў паветра машыны з салдатамі і зброяй акупантаў.

Для многіх яны заставаліся звычайнымі хлопцамі і дзяўчатамі. Такімі, як і ўсе бываюць у іх узросце. Іншы раз нават і на вечарынке збіраліся, і танцы па чарзе адзін у аднаго наладжвалі. Але і вечарынке, і танцы былі маскіроўкай. Мала хто ведаў, чым жылі яны, аб чым думалі, што рабілі ў часіну суролага выпрабавання. Жывучы ў зоне фашысцкага гарнізона, жменька адважных 605 дзён і начэй вяла няроўную барацьбу з буйнымі сіламі каварнага ворага і выходзіла пераможцай. Іхнімі рукамі быў знішчаны важны фашысцкі чыноўнік — зондэрфюрэр, спалены льнозавод і электрастанцыя, пушчаны ў паветра эшалоны з ворагам. На іх баявым рахунку — 21 буйная аперацыя.

Мужна паводзілі сябе юныя мсціўцы ў адкрытых паядынах з ворагам, калі тайна іх падпольнай дзейнасці была раскрыта, і яны стаялі перад тварам смерці. Ні просьбы аб літасці, ні шкадавання аб сваім выбары. Толькі пагарда і нянавісць да ворага.

Восенню 1942 года першымі ў рукі гітлераўцаў трапілі сёстры-камсамолкі Марыя і Тоня Лузгіны. Таварышы па падпол-

СТАСАВА

Які непакісны ў сіле сваёй рэвалюцыянер, які моцны, цудоўны чалавек гэтая Алена Стасава!

М. ГОРКІ.

«Як пражыць, каб не ўгразнуць у мітусні кожнага дня? Як стаць карыснай грамадству? Ці ёсць у Расіі поле дзейнасці, дзе жанчына магла б служыць праўдзе і дабру? — пыталася Алена Дзмітраўна Стасава ў сваёй цёткі Надзеі Васільеўны Стасавай у час адной з прагулак па беразе Лябяжай канаўкі ў Пецярбургу. — Я хачу быць карыснай грамадству, людзям...»

З юных гадоў Алена Дзмітраўна Стасава вызначыла сабе дарогу — дарогу рэвалюцыйнай барацьбы. Разам з У. І. Леніным яна прымала актыўны ўдзел у стварэнні Камуністычнай партыі, у рэвалюцыйных баях 1905—1907 гг., у Лютаўскай і Кастрычніцкай рэвалюцыях у Расіі.

«Працаваць і дапамагаць партыі, — успамінала Стасава, — я стала яшчэ ў 1896 годзе». З гэтага года яна — актыўны дзеяч РСДРП. Зыхадам у свет першага нумара газеты «Искра» Стасава стала яе актыўным супрацоўнікам і распаўсюджвальнікам. Яна была асабістым сябрам У. І. Леніна і Н. К. Крупскай.

Да 1905 года А. Д. Стасава вяла актыўную рэвалюцыйную работу ў Пецярбургу, Маскве, Арле і іншых гарадах Расіі, уваходзіла ў фінансавую камісію, якая здабывала сродкі для партыі. Алена Дзмітраўна была найвялікшым майстрам партыйнай канспірацыі. Адзін з яе партыйных псеўданімаў — «Абсалют» як бы сімвалізаваў яе ідэю цвёрдасці і дакладнасці ў рабоце.

30 ліпеня 1903 года ў Бруселі адбыўся II з'езд РСДРП. Ён стварыў рэвалюцыйную партыю. Сакратар Пецярбургскага камітэта Стасава прымала актыўны ўдзел у падрыхтоўцы з'езда, пад кіраўніцтвам У. І. Леніна разам з І. В. Бабушкіным змагалася з праўленнямі апартунізму ў рабочым руху. А праз некалькі месяцаў Стасава ў Кіеве. Потым яна прыехала ў Беларусь. У Мінску спынілася ў вядомага рэвалюцыянера Міхаіла Мікалаевіча Кузняцова, які працаваў інжынерам на чыгунцы. Тут яна страчалася з людзьмі, рэкамендаванымі Кузняцовым, вучыла іх асновам тактыкі падпольшчыка, тлумачыла, як лепш забяспечыць дастаўку і распаўсюджванне літаратуры, як весці перапіску, каб не прыцягнуць увагі жандараў. Яна ўстанавіла пастаянную сувязь Мінскага камітэта з Рускай бюро ЦК і з бальшавіцкім цэнтрам за мяжой.

Гады рэакцыі, што наступілі пасля паражэння першай рускай рэвалюцыі, з'явіліся для партыі перыядам цяжкіх выпрабаванняў. Стасава ў той час вяла вялікую партыйную работу ў Закаўказзі. У гады шалёнага разгулу рэакцыі бальшавікі Тыфліса, дзе працавала Стасава, здолелі захаваць баяздольнасць сваёй арганізацыі.

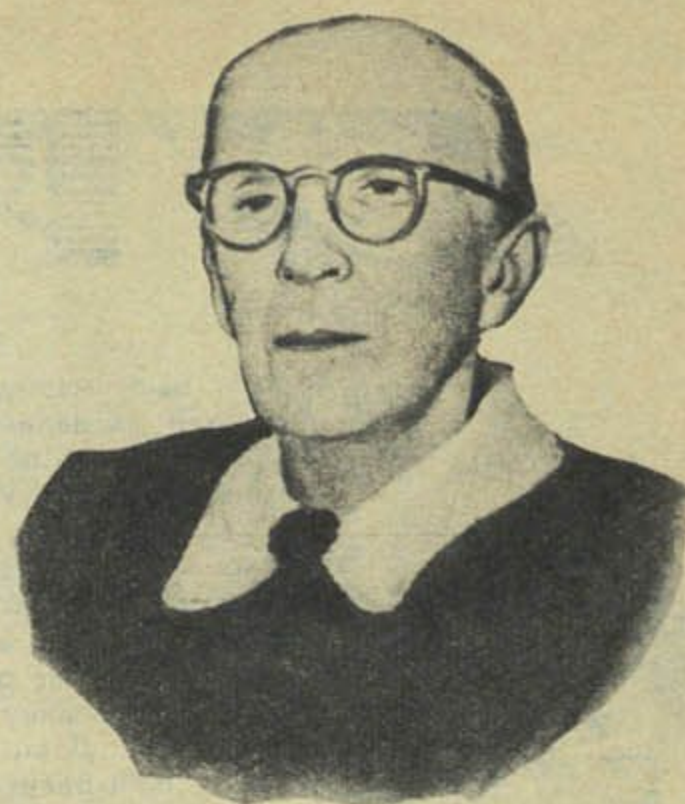
За актыўную рэвалюцыйную дзейнасць А. Д. Стасаву шмат разоў арыштоўвалі і кідалі ў турму. Праследаванні паліцыі, жыццё пад чужымі імёнамі, галадоўкі, ссылкі — яна зведала ўсё, што ў гады царызму

выпадала на долю падпольшчыка — рэвалюцыянера. Але надавала сілы шчырая вера ў непераможнасць справы партыі, перакананасць камуніста-ленінца.

Вялікі Кастрычнік застаў Алену Дзмітраўну ў Пецярбургу. Усе свае сілы і здольнасці, багаты арганізатарскі вопыт яна аддавала рэвалюцыі. Яна накіроўвала з сакратарыята ЦК у губернскія камітэты, вялікія гарады спецыяльныя пісьмы па пытаннях практычнай работы. Беларускім таварышам, згодна з указаннямі Леніна, было рэкамендавана ўзмацніць работу ў войсках, бо могуць рушыць на Піцер ашуканыя Часовым урадам воінскія злучэнні. Уфімцам: забяспечыць хлебам пралетарыяў сталіцы. Уральцам: узяць баявую гатоўнасць рэвалюцыйных рабочых і выступіць па сігналу ЦК у падтрымку Петраграда.

У гістарычны дзень 25 кастрычніка Стасава прысутнічала на пасяджэнні Петраградскага Савета, на якім Ленін выступіў з дакладам аб задачах улады Саветаў.

Пасля рэвалюцыі Алене Дзмітраўне выпала вялікае шчасце працаваць побач з У. І. Леніным. Яна аддавала ўсе свае сілы справе будаўніцтва сацыялізму ў нашай краіне. Стасавай даручылі адказную працу ў Камінтэрне, яе выбралі старшынёй Міжнароднай арганізацыі дапамогі змагарам рэвалюцыі (МОПР). Секцыя МОПРа ў СССР, якой кіравала А. Д. Стасава, ператварылася ў 10-мільённую арганізацыю, якая выходзіла масы ў духу пралетарскага інтэрнацыяна-

лізму і брацкай салідарнасці працоўных усіх краін. Алена Дзмітраўна вяла вялікую грамадскую і літаратурную работу, рэдагавала часопіс «Інтэрнацыянальная літаратура», пісала ўспаміны пра Леніна, часта выступала перад моладдзю.

Амаль 70 гадоў Стасава аддала партыі. Яна памерла ў 1966 годзе. Ішоў ёй тады 94-ы год. Чатырма ордэнамі Леніна, Залатою Зоркай Героя Сацыялістычнай Працы адзначыла Радзіма жыццёвы подзвіг вэтэрана ленинскай партыі. Алена Дзмітраўна Стасава зазнала найвялікшае шчасце — шчасце барацьбы ў імя будучых пакаленняў.

В. ЯФРЭМЕНКА,
старшы выкладчык кафедры
навуковага камунізму
Беларускага
дзяржаўнага інстытута
народнай гаспадаркі
імя В. В. Куйбышава.

У ЗВОНЕ КОЖНАГА ДНЯ

Адзіночэ апашні званок, схлынуў у школе прыбой звонкіх дзіцячых галасоў. Старая настаўніца засталася сам-насам са сваімі думкамі. Толькі што яна расказвала хлопчыкам і дзяўчынкам пра вайну. Пра тое, як з групай студэнтаў педінстытута пакідала родны Мінск. Пра арэнбургскія стэпы, сяло Паўла-Антоніўка Токцага раёна, яго людзей, іхнюю працу і яе працу. Прыпомніла, як у сяле разам з дзецьмі рыхтавалі падарункі для франтавікоў, выступалі з канцэртамі мастацкай самадзейнасці перад параненымі байцамі.

У акне зусім сцямлела, і Валянціна Васільеўна ўбачыла ў ім свой адбітак.

— Старэю, сівею... Шосты дзесятак размяняла. Трыццаць тры гады аддадзена школе. Але што гэта я пра старасць! Наперадзе яшчэ шмат работы! Маладосць мая — у звоне кожнага дня.

Яна падыйшла да стала. Стосік шываў з практычнымі работамі вучняў і контурныя карты чакалі сваёй чаргі. Звыклым рухам узяла чырвоны аловак, разгарнула першы шыват, узяла

карту. Праверыўшы палавіну карт, адкінулася на спінку крэсла.

...Якая была радасць, калі дайшла вестка пра вызваленне роднай Беларусі! Яна вярнулася сюды. І з 1944 года бесперапынна працуе ў Драгічынскай сярэдняй школе № 1. Урокі географіі палюбіліся яе вучням. У школе працуе географічны гурток. Вучні выступаюць з дакладамі, збіраюць цікавы матэрыял па географіі. У залу не прабіцца, калі яна праводзіць географічныя вечары.

Сотні яе выхаванцаў скончылі вышэйшыя навучальныя ўстановы, тэхнікумы, вучылішчы. Валянціна Васільеўна ўспамінае Сярожу Макаравіча. Ён зараз кандыдат навук, працуе ў Мінску. Вельмі здольным, працавітым быў Федзя Матузка. Ён цяпер таксама вучоны. Успомнілася Галя Дубовік — добрая, сардэчная дзяўчынка. Яна ўрач, абараніла кандыдацкую дысертацыю. А колькі вучняў выбралі прафесію настаўніка — нялёгкую і захапляющую! Маленькая Валя, цяпер Валянціна Сяргееўна Зіновіч, скончыла геафак, Валя Муха — таксама настаўніца географіі, Ганна Рыгораўна Бабіно працуе ў адной са школ Брэста. А гарэзлівы, вясёлы Міша Максімовіч цяпер дырэктар Антонаўскай школы-інтэрната. Былыя вучні пішуць сваёй настаўніцы, ганарацца, што ёй, Валянціне Васільеўне Чэчка, прысвоена званне заслужанай настаўніцы БССР.

В. БЯЛІКІНА,
Л. КАМІСАРЧУК,
настаўнікі.

РУКА

ДУМКА

«Зіма прыйшла».

Ужо была напісана карціна «Да партызан за дапамогай».

...Зямлянка ў лесе. Трывожныя цёмныя фарбы. У цеснай пячурцы гараць дровы. Водбліск чырвонага полымя на бляшанай конаўцы, на пні, які замяняе табурэтку. Камандзір атрада апусціўся на калені і слухае расказ хлопчыка, трымае дзяўчынку за ручку, каб сагрэць яе. Дзеці абарваныя, ад холаду пачырванелі носікі. Яны прайшлі там, дзе дарослы прайсці не здолеў бы. І просяць дапамогі: у вёсцы фашысты. На тварах партызан і спагада, і спачуванне, і рашучасць. Яны пойдучь на дапамогу...

Кавалак жыцця, кавалак мужнай гісторыі.

Ужо была напісана карціна «Вяртанне».

...Світае. Яшчэ не падняўся ранішні туман. Ворага прагналі. Змучаныя жанчыны, дзеці і старыя ідуць з бежанцаў да родных хат, да родных папялішчаў...

А Валерыя Канстанцінаўна Жоўтак зноў і зноў вярталася ў думках да тэмы вайны. Хацелася сказаць нешта яшчэ, што бачыла, што перажыла сама, што не можа ніяк забыць.

Яна ездзіць па Беларусі: ведае пушчы Палесся, азёры Гродзеншчыны, кожны прыгожы куток над

Сожам, над Дзвіной. Сустрэаецца з людзьмі. Яны раскажваюць пра сваё жыццё, пра сённяшні дзень і, вядома ж, пра вайну. Як гарэлі іх вёскі, як фашысты нішчылі мірных людзей. Такое не забываецца. Кожная вёска — свая, асабістая трагедыя. Цяпер мы ведаем, колькі было ў Беларусі такіх спаленых вёсак, нашых Лідзіцэ, Хатыняў, Сангмі і Арадураў: 136 вёсак, сцёртых з твару зямлі, у якіх жыццё не ўзнавілася пасля вайны, бо не было каму ўзнаўляць яго. У Хатыні ёсць іх могілкі, адзіныя ў свеце могілкі вёсак... І 296 вёсак, якія падняліся з руін і попелу. А колькі засталася сірот, калі засталася? І праз дваццаць гадоў пасля заканчэння вайны — яшчэ адно палатно мастачкі: «Пасля блакдады».

...Спаленая вёска, абгарэлыя печы, слупы з абарванымі правадамі — прыкмета даваеннай цывілізацыі. Да сваёй хаты вярнуліся чацвёрэ сірот. А хаты няма. Пад нагамі разбіты збан з-пад малака, пагнутае, абгарэлае вядро і вада ад расталага снегу.

Углядаешся ў твары гэтых малых і бачыш у іх боль, пакуты, а ў старэйшага хлопчука, гадоў дзесяці, бачыш яшчэ і пытанне: як жыць далей, без маці, без хаты?

Вайна перш за ўсё абяздольвае

дзяцей, адымае ў іх дзяцінства. Дулы гармат не павінны быць накіраваны супраць дзяцей, вайна не павінна існаваць на свеце. Такое крэда мастачкі, жанчыны, маці, таму яна зноў і зноў вяртаецца да тэмы вайны...

Прасторная майстэрня, вялікія вокны. На палічках — маленькія кактусы, то як змеі, то як кветкі, а то — смешныя плоскія чалавечкі. То камячок снегу, пушысты, калматы, а то проста шар расце з зямлі. Чаго толькі не вырабляе вялікі мастак, вялікі настаўнік мастакоў — прырода!

Зверху, са столі, льецца сонца. Святла многа. Сцены застаўлены стэлажамі, на іх работы: эцюды да карцін, варыянты кампазіцый і пейзажы і проста эцюды — вынікі паездак па краіне: Падмаскоўе, Пскоў, Ноўгарад, Сібір, Закарпацце, Каўказ, Крым. Халсты, кардон.

Валерыя Канстанцінаўна многа працуе. Старажытны тэзіс — ні дня без радка, ні дня без лініі мае да яе самае непасрэднае дачыненне. Карціны самі не пішучца, як не пішучца самі кнігі ў пісьменнікаў. Кожны мазок на чыстым палатне павінна пакласці рука і думка мастака.

Рука і думка... Колькі зроблена ёю, кволай з выгляду жанчынай! Больш як дваццаць яе карцін —

«Вяртанне».

Валерыя Канстанцінаўна
Жоўтак.

уласнасць Дзяржаўнага музея БССР. Яе работы «Белы нацюрморт», «Хлеб» і «Вяртанне» перададзены Гомельскаму краязнаўчаму музею. «Уборка льну» знаходзіцца ў Кемераўскай абласной карціннай галерэі. Колькі яе карцін ездзіла на выстаўкі за мяжу! У Манрэалі выстаўляўся яе нацюрморт «Званочкі лясныя», пабачылі яго і англічане, у Кітаі быў нацюрморт «Вясновыя кветкі», у Бухарэсце экспанавалася карціна «Да партызан за дапамогай». Знаёмы з яе работамі і нашы сябры ў Польшчы. Яна ўдзельнічала ва многіх усесаюзных выстаўках у Маскве і іншых гарадах краіны.

Валерыя Канстанцінаўна паказвае работы апошніх гадоў. Пейзаж «Ранняя вясна» кранае сваім настроем, тонкай гамай фарбаў. Пейзаж «Камароўка» — апошнія маленькія домкі, іх ужо выцеснілі гмахі. Вось нацюрморт «Агародніна і кветкі». Дзе толькі мастачка ўбачыла такія неверагодныя, такія цудоўныя карціначкі-гарбузікі! І прыпамінаеш, што не дзе сам бачыў такія ж. Бачыў і забыўся. А яна падаравала нам цудоўны нацюрморт.

Яна паказвае мноства эцюдаў, якія прывезла з апошняй паездкі ў Сібір, па Енісею. Два тыдні жыла ў Шушанскім, месцы ссылак Уладзіміра Ільіча Леніна.

— Якія там дзівосныя двары, свірны, усё зроблена з агромністых бярвенняў, салідна, па-сібірску. Усё не такое, як у нас. І яшчэ ўсё здаецца асаблівым таму, што ведаеш: тут жыў, тут хадзіў, тут працаваў Ленін. Хацелася намалюваць кожны домік, кожны куток, кожную вуліцу.

Работ многа. І ўсе цікавыя. І на іх таксама глядзіш зачараванымі вачыма мастачкі.

Потым яна расказвае пра сябе. Нарадзілася ў Жлобіне. Бацька — майстры чалавек, умелы. І ка-

валь, і слесар, і сталяр. Маці таксама працу любіла.

Валерыя вучылася ў школе, малювала, як усе. Скончыла сямігодку, думала падаваць дакументы ў педтэхнікум. Школьны настаўнік малявання Уладзіслаў Сцяпанавіч Якімовіч сам адабраў малюнкi і настаяў паслаць дакументы ў Віцебскае мастацкае вучылішча. Закончыла яго і атрымала накіраванне ў Ленінград, у Акадэмію мастацтваў.

А тут вайна. Яе акадэміямі потым было жыццё. Яно прывяло Валерыю Жоўтак у Вялікі тэатр оперы і балета БССР.

— Які ў нас быў цудоўны калектыў, з якімі цікавымі людзьмі давялося мне працаваць у тэатры: галоўны мастак тэатра Сяргей Піліпавіч Мікалаеў, мастакі Міхаіл Блішч, Уладзімір Кульваноўскі, Іван Пешкур, Павел Масленнікаў. Афармленне спектакляў тады было складанае, жывапіснае.

І сапраўды, адразу пасля вайны былі пастаўлены такія класічныя творы, як «Князь Ігар», «Іван Сусянін», «Барыс Гадуюў», «Русалка», «Кармэн», «Лебядзінае возера», «Казкі Гофмана». Людзі згадаліся па мастацтву. А тыя, хто тварыў мастацтва? У іх таксама быў уздым, творчы палёт: вайна скончылася, яны можа і не зусім здаровыя, але жывыя. Жыццё — цудоўная рэч! Цяжкасці? Што яны ў параўнанні з вайной? Нішто. Спектакль выходзіў за спектаклем. Спявалі Александроўская, Балоцін, Таланкін, Мураўцаў, прыязджалі Лемешаў, Казлоўскі...

Дзверы ў майстэрню адчыняюцца, уваходзіць маладая жанчына.

— Дачка Эльвіра, таксама мастак, керамік.

Адразу пазнаеш: ну, вядома, гэта ж з яе пісалася карціна «Вясна», якая экспануецца ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР: стройныя, маладыя бярозкі і дзяўчына, такая ж маладая і такая ж прыгожая.

Цяпер зразумела, чаму ў мамінай майстэрні стаіць невялікая печка для абпальвання гліны і хто зрабіў цудоўныя ювелірнай работы гліняныя медальёны, якія вісяць на сцяне, і тыя, самі падобныя на кветкі, керамічныя сасуды для кветак.

Эльвіра пераапанулася.

— Я буду ўнізе, — сказала і выйшла.

— Яна афармляе новае кафэ, пайшла ў майстэрню, — у голасе маці гонар.

І хочацца хутчэй убачыць тое кафэ, якое будзе аформлена керамікай.

Чаму Валерыя Канстанцінаўна пакінула тэатр?

— Вабіў станкавы жывапіс. Хацелася самой выпрабаваць свае сілы, што я магу.

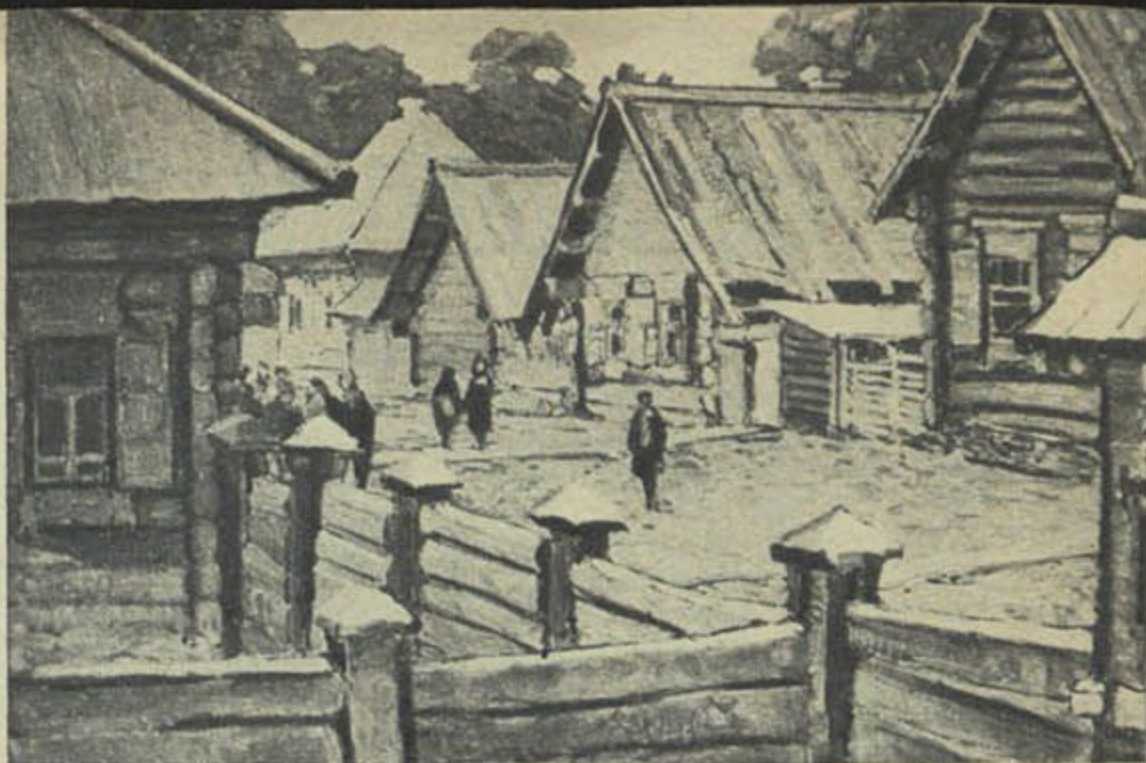
Паспрабавала. І цяпер ужо ведаем, што можа!

Самая лепшая карціна ёю яшчэ не напісана.

Самая заповітная думка яшчэ не выказана.

Чакаем іх.

Г. ВАСІЛЕЎСКАЯ

«Шушанскае».

«30-я гады».

«Званочкі лясныя».

ЗА СЛУЖБОВЫМ СТАЛОМ

То быў дзень, калі я, дзяўчынка, першы раз у жыцці прыйшла ў бібліятэку. Ужо ўмела добра чытаць і вельмі хацела, каб далі мне тут рускія народныя казкі. «Як вяртацьмеш кнігу, трэба будзе пра ўсё раскажаць, што чытала», — папярэдзілі дома. «Раскажу, — думала я, уваходзячы ў хату з высокім ганкам, што стаяла пасярод вёскі. — Як не раскажаць пра Івана-царэвіча!»

Увайшла. Падышла да стала, за якім сядзела мажняя цётка і нешта жавала. Ціхенька прывіталася, а цётка на мяне нават не зірнула. Яна жавала і глядзела ў акно. Потым раптам гаркнула:

— Ну, чаго стаіш, ротам мух ловіш! Што трэба?

Ад страху ў мяне ледзь павярнуўся язык:

— Мне кніжку...

— Якую? — буркнула цётка.

Дрыжачым пальцам, забыўшыся пра ўсіх на свеце Івана-царэвічаў, я тыцнула ў кніжку, што стаяла з самага краечку на паліцы. Блакітную, з жоўтым сонцам на вокладцы. Называлася яна «Зямля і неба».

Цётка запісала ў сшытак маё прозвішча, пасунула цераз стол тую кніжку і зноў утаропілася ў акно.

Дома я сілілася чытаць кніжку і залівалася горкімі слязьмі: нічога ў ёй не разумела. То быў нейкі падручнік па астраноміі. «Пра што я раскажу ў бібліятэцы?» — думала з жахам. Але там у мяне нават не спыталі, ці чытала кніжку.

Мінулі гады, дзесяцігоддзі, але і цяпер я кожны раз нагадваю тую бібліятэкарку, калі сустрэну халодны, абыякавы позірк чалавека, што сядзіць за службовым сталом.

Чалавек за службовым сталом... Кожны дзень да гэтых людзей — работнікаў сельсаветаў і домакіраўніцтваў, ашчадных кас і аддзяленняў сувязі, сабесаў, натарыятаў і многіх іншых дзяржаўных устаноў — звяртаюцца сотні, тысячы наведвальнікаў. Каб узяць патрэбную даведку, заплаціць кватэрную плату, памяняць пашпарт, аформіць дакументы на пенсію, уладкаваць у садзік дзіця, трапіць на прыём да начальніка. У пераважнай большасці тут працуюць жанчыны, і ў пераважнай большасці гэта выдатныя працаўніцы — чулыя, уважлівыя, спагадлівыя. Такія, як кавалер ордэна Леніна Клаўдзія Маркаўна Грыцэвіч і яе супрацоўніцы з аддзела сацыяльнага забеспячэння Салігорскага райвыканкома, пра якіх раскажвала «Работніца і сялянка». Яны добра разумеюць, што, працуючы ў дзяржаўнай установе, з'яўляюцца паўнамоцнымі прадстаўнікамі дзяржавы, праваднікамі яе ідэй і рашэнняў. І няхай не вельмі высокая пасада — кантралёр ашчадкас — ці тэхнік домакіраўніцтва. Прызначэнне працы гэтага чалавека высокае і адказнае — служыць іншым людзям, клапаціцца пра іх.

Усе мы ў сацыялістычным грамадстве служым адзін аднаму. Камуністычная партыя, Савецкая дзяржава вучаць нас несці гэтую службу сумленна, дакладна. І самае галоўнае — ва ўсім захоўваць дзяржаўную дысцыпліну.

А ці заўсёды захоўваем? Ёсць яшчэ вось такое:

...Шмат дзён жанчына-работніца абівае парогі домакіраўніцтва і не можа дапрасіцца, каб адрамантавалі няспраўны дах над яе кватэрай.

...Старэнькая бабулька з далёкай вёскі трэці раз прыязджае ў райцэнтр, каб атрымаць просценькую даведку.

...Маладая сакратарка за сталом у прыёмнай начальніка старанна шліфуе пілачкай свае пазногці і быццам не бачыць, што тут, у прыёмнай, чакаючы чаргі, стаяць пажылыя людзі.

А славутае «Прыйдзіце заўтра»... Колькі нерваў, здароўя каштуе яно нам!

У некаторых установах можна сустрэць маляўнічы плакат з вельмі правільнымі словамі: «...Будзьце ўзаемна ветлівыя». Так, нам трэба быць ветлівымі. Але перш за ўсё — дысцыплінаванымі. Гэта значыць, добрасумленна выконваць свае службовыя абавязкі. Бо чалавек за службовым сталом — дзяржаўны служачы. А дзяржава наша адстойвае і ахоўвае інтарэсы кожнага і не даруе, калі яе патрабаванні і форма іх выканання адрозніваюцца, як зямля і неба.

М. КАРПЕНКА

ДОБРЫЯ ПРЫКМЕТЫ

У нашым калгасе — вяселле. У Пакоі шчасця светла ад смеху, добрага настрою, усмешак і жартаў. Цырымонія шлюбу такая ж урачыстая, як у гарадскіх палацах. Абмен пярсцёнкамі, першы пацалунак, шампанскае. Цешчы і свякрухі пільна сочаць, каб туалеты жаніха і нявесты былі па ўсіх правілах сучаснай моды. У нашым сяле людзі маюць добры густ, умеюць падабраць карункі, парчу, шоўк. Няма чаго дзівіцца: жывем добра. Падарункі для маладых багатыя, і сярод іх — абавязкова падарунак ад калгаса.

Маладажоны вельмі даражаць прыёмнай магчымасцю адзначыць сваю першую сямейную ўрачыстасць у прыгожай абстаноўцы, на людзях. І ніхто з тых, хто ўступіў у шлюбны саюз, ніколі не забудзе свята ў іх гонар. Спытайцеся ў Ніны і Анатоля Грачыкаў, у Галіны і Рыгора Аўдзеевых, у Тамары і Эдуарда Жук. Доўга яшчэ будуць грэць іх сэрцы ўспаміны аб прыгожым дні, калі калгас дзякаваў ім за добрую, сумленную працу.

Чым лепшае, чым багацейшае жыццё, тым больш у ім святочных дзён. Нараджэнне сям'і, паяўленне на свет дзіцяці, наваселле, дні нараджэння. Але ёсць на сяле вялікія калгасныя святы, агульныя для ўсіх, для кожнага дома і кожнай сям'і.

Перш чым кінучь зерне ў глебу, хлебобароб патрымае яго на далоні, палюбецца на яго. Бо міне час, і зярняты вернуцца золатам новага ўраджаю. Паміж двума гэтымі момантамі ляжаць месяцы гарачай сельскагаспадарчай працы, трывог і надзей. З калгасным святам Вясны звязаны нашы надзеі. Свята Ураджаю вячэе восенню нашу працу. Сёлета мы прыйшлі да яго з лічбай 33. Столькі цэнтнераў збожжа даў кожны гектар пасаваў.

Нашы калгасныя святы, нашы новыя абрады сталі традыцыйнымі. Гэта добрыя прыкметы новага часу.

Сацыёлагі яшчэ не да канца раскрылі законы міграцыі насельніцтва. Хіба можна з усёй дакладнасцю адказаць, чым горад вабіць да сябе моладзь? Магчымасцю атрымаць больш цікавую работу? Разнастайнасцю культурнага адпачынку? Добраўпарадкаваным бытам? Як бы там ні было, факт застаецца фактам — імкненне да гарадскога жыцця надзвычай моцнае. І святы, пра якія я раскажала, — гэта сплаў уражанняў, што

Сустрэча на дарозе. Аграном Любоў Камоцкая (злева) і брыгадзір Антаніна Вайцешын.

дае кожнаму з нас магчымасць адчуць сябе чалавекам сучаснасці без ніякіх скідак на правінцыю. Гэта толькі адна рысачка сучаснасці, можа і не самая галоўная. Але не сказаць пра яе не магу.

Прыемна адзначыць, што ў нашым калгасе ўступае ў сілу закон зваротнай міграцыі. Мы атрымліваем пісьмы, да нас звяртаюцца грамадзяне з гарадской прапіскай — просяць прыняць у калгас. Іх рашэнне падказана высокім эканамічным узроўнем жыцця калгаснікаў, а з другога боку — усё меншым адрозненнем сельскага жыцця ад гарадскога.

Справа тут не толькі ў тэлевізарах, прыёмніках, пральных машынах — яны даўно зрабіліся такой жа натуральнай неабходнасцю быту, як дах над галавой. Справа не ў сарака ўласных машынах, якія сведчаць аб дастатку, а ў тым, што наогул пейзаж у нашым калгасе набывае рысы гарадскога. Магчыма, гэта ўражанне ад калгаснага завода, ад вуліцы, забудаванай двухпавярховымі дамамі з усімі выгодамі. Яны перайначылі аблічча нашых Казловічаў.

Маркс калісьці казаў, што людзі ствараюць сваё жыццё па законах прыгажосці. Думаю, што па гэтых законах жыве кожная сялянская сям'я. Ствараць вакол сябе характэрнае, упрыгожваюць свой быт па высокіх эстэтычных густах імкнучыся кожная гаспадыня, кожны гаспадар. Пабывайце ў садзе свінаркі Валянціны Карпаўны Васілевіч. Якое цудоўнае царства цюльпанаў, вяргіняў, гладыёлусаў! Сям'я Валянціны Карпаўны і Міхаіла Піліпавіча не выключэнне. Прайдзіце ўздоўж сцяла ад дома да дома, вы пераканаецеся ў гэтым. Прыгажосць, як і багацце, у сто разоў даражэйшая, калі створана сваімі рукамі.

Магчыма, наша калгаснае атэлье і не такое вялікае, як у горадзе. Але, як і ў гарадскіх атэлье, у нас чарга да майстроў Аўгінні Карнееўны Трафімавіч, Лідзіі Кузьмінічны Шутуравай. А колькі прыгожых рэчаў пашыў наш кравец, ён жа загадчык майстэрні Рыгор Нічыпаравіч Паўлючэнка! Каля сотні заказаў выдае штомесяц калгасная майстэрня, а кліентаў усё больш і больш.

Я таму і пачала з урачыстасці — святдае поўнае прадстаўленне аб магчымасцях нашай службы быту, аб запатрабаваннях мясцовых модніц. Дарэчы, іменна з улікам густу нашых сялянскіх калгас прэміруе за добрую работу даярак, свінарак, паляводаў гіпюравымі блузкамі,

касцюмамі, адрэзамі самых модных расфарбовак.

...У прыгожым месцы непадалёку ад Казловічаў стаіць прасторны дом. Гэта наш калгасны дом адпачынку. Зімой тут папраўляюць здароўе калгаснікі, летам пакоі і ўсё наваколле запоўнены дзіцячымі галасамі. Зарубежныя сябры прыслалі для дома адпачынку цудоўныя ружы — яны цвітуць усё лета. Яшчэ некалькі гадоў назад гэты дом і гэтыя ружы здаліся б нам прыгожай выдумкай, а зараз цяжка ўявіць калгас без гэтага чароўнага кутка, дзе пабывалі ўжо сотні калгаснікаў і іх дзяцей.

Мне здаецца, што адна з найважнейшых прыкмет сучаснасці ў калгасе — становішча жанчыны. Пазнаёмцёся з Антанінай Трафімаўнай Вайцешык — брыгадзірам паляводчай брыгады. Кожны ведае, якая гэта неспакойная пасада — брыгадзір на сяле. Але Антаніна Трафімаўна спраўляецца ўпэўнена, без шуму і крыку, дзелавая, мэтаанкіраваная. І разам з тым колькі ў яе жаночай сціпласці і прывобнасці!

Два гады працуе аграномам Аляксандра Герасімаўна Ягупенка. То тут, то там у гарачую летнюю пару бачыш яе матацыкл, паслухмяны ўпэўненым дзявоцым рукам. Якая сіла і характэрна ў яе абліччы! Нездарма кажуць: чалавек пазнаецца ў працы. Магчыма, па ранейшаму часу хто-небудзь і засумняваўся б: ці можна даверыць лёс калгаснага ўраджаю ўчарашняй студэнтцы? Але нават наш вопытны, прыдзірлівы гаспадар, старшыня калгаса Сяргей Дзмітравіч Лямешчанка ніколі не ўсумніўся ў дзелавых якасцях маладога агранома. Сяргей Дзмітравіч наватар, чалавек перадавых поглядаў, ён ахвотна ўкараняе новыя навуковыя рэкамендацыі. Выйгрыш для калгаса кожны раз у наяўнасці, і каму, як не маладому спецыялісту, весці агранамію на строгай навуковай аснове, даказваць, што дае практыка ў спалучэнні з апошнім словам навукі.

Ва ўсе часы жанчына была актыўнай сілай на сяле, шмат і самааддана працавала на калгасным полі і на фермах. Уласна так засталася і зараз, па-ранейшаму ў гэтых галінах сельскагаспадарчай вытворчасці шмат жанчын. Але адбыўся вялікі якасны зрух ва ўмовах іх працы. Вазьміце жывёлаводаў: высокі ўзровень механізацыі на фермах зрабіў іх сёння апэратарамі-распараджальнікамі. Няма ўжо неабходнасці ідучы на ферму адзя-

ваць боты і адзенне горшае. І не зразумееш ужо, ці даярка ідзе па вуліцы сяла, ці прадстаўніца інтэлігенцыі.

Ёсць у нашым калгасе не зусім тыповая вытворчасць — свой завод, на якім вырабляюцца фруктовыя сокі. Не буду гаварыць пра яго эканамічныя выгады, скажу толькі, што гэта жаночае прадпрыемства, бо і лабаранткі, і кіраўнікі цэхаў, і вагаўшчыкі, і клапаўшчыкі, і галоўны інжынер-тэхнолаг Валянціна Хмур — усё гэта нашы калгасніцы. Жанчыны зусім новых для сяла спецыялістаў.

Хутка настане час, калі, як запісана ў Праграме партыі, будуць створаны ўсе сацыяльна-бытавыя ўмовы для спалучэння шчаслівага мацярынства з актыўным творчым удзелам жанчын у грамадскай працы і грамадскай дзейнасці. Мне здаецца, ужо сёння бачны прыкметы гэтых дзён. Але было б заўчасна думаць, што ўжо назаўсёды сцёрты рысы, якія адрозніваюць наладжаны гарадскі быт ад нашага, сялянскага, і што не трэба працаваць у гэтым напрамку. Пры ўсім нашым матэрыяльным дабрабыце трэба яшчэ зрабіць многае. Не выпадкова побач са словам «запатрабаванні» мы ставім словы «якія растуць».

Наш калгасны дзіцячы сад — вялікая палёгка для маці. Яны могуць спакойна працаваць, не турбуючыся за малых дзяцей. Але для самых маленькіх патрэбны яслі, бо маладыя маці вымушаны па два гады сядзець дома.

Усё яшчэ паасобку, кожная ў сваім доме, гатуем мы снеданне, абед, вячэру для сям'і. Калгасная сталовая можа зняць частку нашых абавязкаў, грамадскае харчаванне ў калгасе выслабіла б больш часу для жанчын. І хаця газ, якім карыстаюцца гаспадыні ў калгасе, прыкметна палегчыў нашы абавязкі, сталовая неабходна, і з кожным месяцам гэта адчуваецца ўсё больш і больш.

...У праектах заўтрашняга дня ўжо распрацаваны Палац культуры, сталовая, гасцініца, новыя жылыя забудовы. Сёння гэта яшчэ праект. Заўтра — такая ж рэчаіснасць, як наш дом адпачынку, як наша галоўная вуліца.

Прыязджайце да нас заўтра — мы правядзем вас па гэтай новай вуліцы. Вуліцы сцяла. Вуліцы горада.

Любоў КАМОЦКАЯ,
аграном, член парткома
калгаса імя Кірава
Служага раёна

Аграном калгаса Аляксандра Герасімаўна Ягупенка.

Родная вуліца мая.

Фота У. Вяхоткі. І. Стэца.

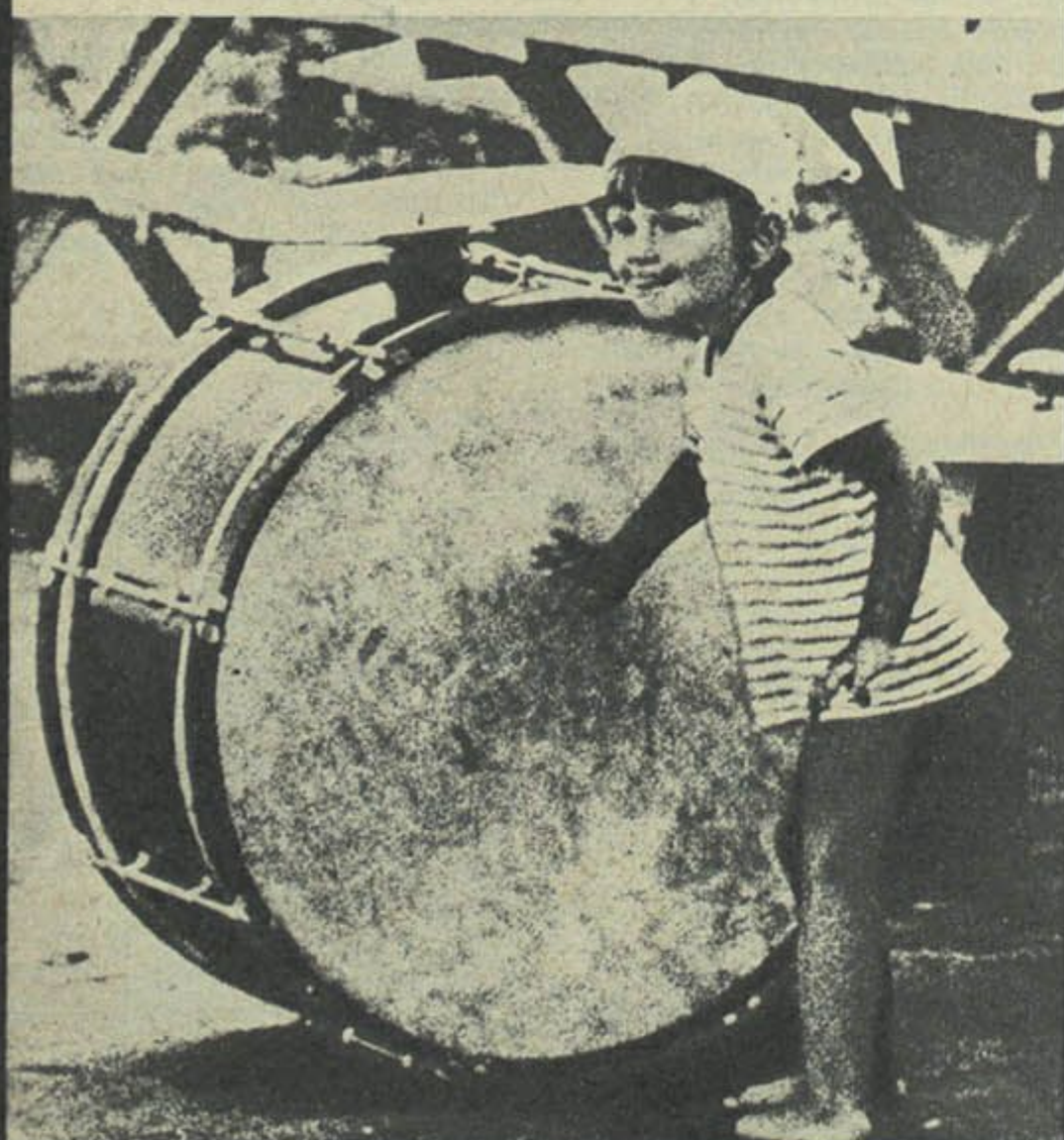
У настрычніку гэтага года ў Мінску адкрыецца Другая Усесаюзная выстаўка мастацкай фатаграфіі «Фотаграфіка-73», арганізаваная сталічным фотаклубам «Мінск».

У экспазіцыю ўключаны 145 работ лепшых майстроў краіны. Публікуемыя здымкі — з ліку прысланых на выстаўку.

Руская зіма. Раман Баран (г. Данецк).

Дзяўчынка і барабан. Работа Юрыя Мардвіна (г. Саратаў).

Партрэт. Аўтар Віталь Бутырын (г. Каунас).

Род. Работа Станіслава Яворскага (г. Горкі).

Рэв'ю. Аўтар Яўген Казюля (г. Мінск).

ФОТАГРАФИКА-73

Вясна. Валдзіс Браунс (г. Вентспілс).

Двое. Аўтар Бруно Рачкоўскі.

Лістапад. Аўтар Сяргей Сапоцкі (г. Омск).

Кантрасты. Работа Васіля Смотров (г. Варонеж).

Р. Цакунова з членамі сваёй брыгады.

АДКАЗНАСЦЬ КОЖНАГА

Хутка ляціць час. Быццам учора, шаснаццацігадовай дзяўчынай прыйшла я на камбінат. З тае пары мінула 27 гадоў. І кожны дзень я іду на працу з радасцю, бо роднымі сталі мне тут людзі, роднай стала справа, якой прысвяціла жыццё. Тое ж самае могуць сказаць і Варвара Віктараўна Вазкова, Эмілія Пятроўна Самсончык, Таццяна Іванаўна Бондар, Надзея Іванаўна Няхаева і Марыя Фёдораўна Нікіціна. Цудоўныя жанчыны, працавітыя, таварыскія. І таксама — ветэраны камбіната.

Брыгада наша дружная. Тры гады назад, скончыўшы школу, надумаліся стаць майстрамі кандытарскай справы камсамолкі Алёна Коцур і Ганна Барысенка. З дапамогай старэйшых работніц хутка асвоілі спецыяльнасці варшчыка ірыснай масы, навучыліся кіраваць ірысафармуюча-загортаным паўаўтаматам. Кемлівыя і працавітыя Людміла Навуменка і Валянціна Яраш набылі па дзве спецыяльнасці. Нас у брыгадзе — 15 жанчын. Цяпер кожная можа замяніць сяброўку, бо ўсе авалодалі сумежнымі аперацыямі.

Нашаму маленькаму калектыву аднаму з першых на галаўным прадпрыемстве аб'яднання прысвоілі званне «Брыгада камуністычнай працы». Стараемся апраўдаць давер, узялі на сябе павышаныя абавязальнасці: выканаць пяцігадовае заданне за чатыры з палавінай гады, а заданне трэцяга, рашаючага года — да Дня Канстытуцыі. Працуем пад дэвізам: «Ні минуты прастою», імкнемся высокапрадукцыйна выкарыстаць абсталяванне. Нядаўна на тэхналагічнай лініі ў брыгадзе з'явіліся тры «наваёлы» — дзве загортачныя машыны «Футурус» і аўтамат па выработку цытрусавога ірысу. Багаты вопыт кадравых работніц дапамагае скарачаць тэрміны асваення тэхнічных магутнасцей новага абсталявання, перакрываць нормы выпрацоўкі на 3—

5 працэнтаў. А старыя машыны мы ведаем «на зубок», самі можам зрабіць дробны рамонт або нескладаную рэгуліроўку, абыходзімся без паслуг слесара.

Людзі, якія наведваюць наш цэх, з захапленнем спыняюцца ля загортачнага аграгата. Эфектнае відовішча! Як з чароўнага рога дастатку, сыплецца ірыс. А ці можна ўзмаціць імклівае салодкае дажджу? Мы гэта зрабілі. Паскорыўся ход, і цяпер машына за мінуту выдае не 250, а 300 ірысак. За змену брыгада дае 8,2—8,3 тоны смачнай прадукцыі. Яе прымаюць ад нас з першага прад'яўлення. Спадзяемся ў хуткім часе выканаць асноўны пункт сваіх абавязальнасцяў — заваяваць права на прысваенне асабістага кляйма.

Мы працуем у цесным кантакце з брыгадай Ульяны Яськовай, з якой саборнічаем. Ідзем крышку наперадзе. Заўсёды прыходзім на выручку сяброўкам, калі ў іх узнікаюць цяжкасці. Бо ўсякае можа здарыцца: то на экзамены хтосьці з завочніц едзе, то захварэюць адразу двое-трое. Накіроўвалі ў тую брыгаду Таццяну Бондараву, Ганну Барысенка. Працавалі яны ў «саперніц» з поўнай аддачай, нам было цяжэй, але ніхто і не падумаў адмовіць у дапамозе.

Такія адносіны да вытворчых спраў сталі нормай паводзін не толькі членаў нашай брыгады. Мы ніколі не ставілі сваёй мэтай абавязкова абганяць брыгаду У. Яськовай. Значна важней, на маю думку, клапаціцца пра поспех агульнай справы. Адказнасць кожнага перад калектывам і адказнасць калектыву за кожнага работніка — неад'емная рыса нашага жыцця. Мы калектывісты, бо калектывізм уласцівы самой прыродзе сацыялістычнага спосабу вытворчасці.

Акружаны ў нас пашанай перадавікі, іхнія партрэты ўпрыгожваюць Дошкі гонару. За высокапрадукцыйную працу і актыўны ўдзел у грамадскім

жыцці калектыву людзі адзначаюцца ганаровымі граматамі, ім аб'яўляюцца падзякі, прысуджаюцца грашовыя прэміі. Юнакі і дзяўчаты, якія працавалі беззаганна не менш як тры гады, фатаграфуюцца ля сцяга прадпрыемства. Здымак з удзячным надпісам кіраўніцтва камбіната ўручаецца маладому рабочаму, а яго бацькам накіроўваецца пісьмо з падзякай за добрае выхаванне дачкі ці сына. Такая форма заахвочвання прыносіць добры плён.

Нядаўна Вярхоўны Савет СССР абмяркоўваў шляхі ўдасканалення народнай адукацыі ў краіне. Без глыбокіх і трывалых ведаў няма руху наперад. Мы, рабочыя, гэта добра разумеем. І таму настойліва вучымся. Я, напрыклад, завочна займаюся на 4-м курсе кааператыўнага тэхнікума. Адміністрацыя заахвочвае тых, хто вучыцца без адрыву ад вытворчасці. Тым, хто закончыў вярхоўную ці завочную школу, тэхнікум, інстытут, загадам па камбінату аб'яўляецца падзяка, ўручаецца прэмія.

Каля 120 інжынерна-тэхнічных работнікаў працуюць паводле індывідуальных творчых планаў. Спецыялісты накіроўваюць свае намаганні нэ тое, каб хутчэй укаранялася новая тэхніка і тэхналогія, паляпшалася якасць прадукцыі, стараюцца павышаць узровень прафесіянальных ведаў рабочых, прыцягваюць іх да рэцэпалізатарскай дзейнасці.

Разам з Інстытутам механікі металапалімераў сістэм Акадэміі навук БССР нашы інжынеры распрацоўваюць бескрухмальны спосаб адліўкі цукерак. Калі іх сумесныя намаганні ўвянчаюцца поспехам — а мы ў гэта верым — то значна палепшыцца якасць цукерак, эканоміцца шмат крухмалу, больш прадукцыйная стане праца.

Шакаладныя цукеркі і карамель, ірыс і вафлі, тарты і пірожныя, пернікі, пячэнне — больш як дзвесце тон смачнай прадукцыі 157 назваў выпускае штодня галаўное прадпрыемства кандытарскага аб'яднання «Спартак». Больш як дваццаць гатункаў асвоена сёлета: «Арэшкі ў шакаладзе», цукеркі «Вішнёвы сад», «Маска», «Севяранка», ірыс «Цытрусавы», карамель «Малочная», «Слівавая» і іншыя. Набор «Асарці», цукеркі «Дары Палесся», «Чарадзейка», «Грыль-ж у шакаладзе», «Аганькі», карамель «Гомельская», пячэнне «Юбілейнае» яшчэ на тры гады пераатэставаны на Знак якасці.

У маі будучага года камбінат «Спартак» адзначыць сваё 50-годдзе. Мы сустрэнем залаты юбілей роднага прадпрыемства новымі вытворчымі поспехамі, яшчэ шырэй разгорнем саборніцтва за выкананне рашэння XXIV з'езда КПСС.

Р. ЦАКУНОВА,
апаратчыца 2-га цукерачнага
цэха галаўнога прадпрыемства
Гомельскага кандытарскага
аб'яднання «Спартак», Герой
Сацыялістычнай Працы.

ДЗЯКУЙ КРАІНЕ ЛЕЊІНА

Гэтым летам у Сочы гасцявала дэлегацыя ветэранаў-камуністаў з Заходняга Берліна, і сярод іх фрау Эры Ханке. Ветэраны сустрэліся з калгаснікамі, рабочымі, былымі партызанамі, вучонымі з Беларусі, якія адпачывалі ў Сочы.

Праз некаторы час рэдакцыя атрымала ад фрау Ханке пісьмо, у якім яна расказвала пра жыццё жанчын Заходняга Берліна.

Нам, камуністам, добра вядомыя правы, якія маюць жанчыны ў Савецкім Саюзе ва ўсіх сферах грамадскага жыцця. У Заходнім Берліне зусім інакш. Па канстытуцыі мы, мае роўныя правы з мужчынамі. Але гэта толькі на паперы. А на самой справе жанчыны атрымліваюць за аднолькавую працу на 28 працэнтаў менш за сваіх калег мужчын. На кіруючых пасадах няма ніводнай жанчыны. Гэта прывілея мужчын.

Наша партыя заклікае працоўных жанчын арганізавацца ў прафсаюзы і змагацца за свае правы. Дэмакратычны саюз жанчын Заходняга Берліна выдае часопіс. Яго прызначэнне — глумачыць жанчынам За-

ходняга Берліна, што трэба разам змагацца за мір, прагрэс і дэмакратыю, выцягваючы з розумаў людзей антыкамуністычныя ідэі, вызваліць жанчын ад прыгнёту манополій. Нашы актывісткі распаўсюджаюць гэты часопіс на рынках, ходзяць з кватэры ў кватэру, гутараць з жанчынамі, запрашаюць іх на сход, даклады. Некаторыя з гэтых жанчын паўняюць з цягам часу рады нашай партыі.

Нам хочацца сардэчна падзякаваць за цеплыню і сардэчнасць, з якімі нас прымалі ў Савецкім Саюзе, за добрыя словы беларускіх сяброў. Мы шчаслівыя, што пабывалі ў краіне Леніна.

ПЫТАЕЦЕ—АДКАЗВАЕМ

У мяне маленькае дзіця. І я знаходжуся ў водпуску без захавання зароботнай платы, пакуль дзіцяці не споўніцца год. Хутка ў мяне будзе другое дзіця. Ці захаваяцца за мной месца на прадпрыемстве, калі пасля нараджэння другога дзіцяці я зноў папрашу гадавы водпуск за свой кошт?

Н. СМІРНОВА

г. Ліда

Апрача водпуску па цяжарнасці і родах, жанчыне, паводле яе заявы, прадастаўляецца дадатковы водпуск без захавання зароботнай платы, пакуль дзіцяці не споўніцца год. За час водпуску захоўваецца месца работы (пасада). Гэта правіла распаўсюджаецца і на выпадак штогоднага нараджэння дзіцяці. Так запісана ў артыкуле 167 Кодэкса законаў аб працы Беларускай ССР.

Я жыву ў раёне. У мяне дом на праве асабістай уласнасці.

Нядаўна выйшла замуж. Муж мае ў абласным цэнтры пакой у дзяржаўным доме, але жыве ў мяне, бо працуе ў нашай мясцовасці. Мы рэдка бываем у яго пакоі. Ці маем мы права на той пакой у горадзе?

М. К.

Віцебская вобласць

У адпаведнасці з дзеючым заканадаўствам нельга адной і той жа асобе мець дзве кватэры. Калі Ваш муж жыве ў Вас і працуе ў той жа мясцовасці, то ён павінен здаць дзяржаўны пакой, паколькі жылля плошча прызначана для завальнення патрэб чалавека ў жыллі, а не для таго, каб яна пуставала.

У артыкуле 323 Грамадзянскага кодэкса БССР сказана, што калі наймальнік і члены яго сям'і выедаць на пастаяннае жыхарства ў іншую мясцовасць або ў іншае жылло памешканне ў той жа мясцовасці, то дагавор найму жыллага памешкання лічыцца скасаваным з дня выезду.

ЛЮДЗІ Ў БЕЛЫХ ХАЛАТАХ

З самага дзяцінства я цяжка хварэла. Вельмі хочацца расказаць пра людзей, якія страчаліся мне ў цяжкія моманты. Іх я ніколі не забуду. Гэта — урачы, медсёстры, донары. Ім я абавязана жыццём сваім.

— Дзякуй, доктар! — кажу я вам, дарагая Іда Ісакаўна Эйдэль. Калі вы заходзілі ў палату, расейваўся смутак, знікаў прыгнечаны настрой. Кожнага вы падбадзёрыце, супакоіце, дасце парадку лечачаму ўрачу... Неяк ноччу прывезлі дзевяцігадовага хлопчыка з кровацчэннем. Як вы, Іда Ісакаўна, змагаліся за яго жыццё! Рабілі ўсё, што маглі, суткамі не выходзілі з бальніцы. І выратавалі хлопчыка.

Сотні хворых прайшлі праз рукі і сэрца гэтай жанчыны, загадчыцы гематалагічнага аддзялення Віцебскай абласной клінічнай бальніцы. Для кожнага знаходзіла яна цёплае слова, кожнаму імкнулася дапамагчы.

Сястрычкі... Колькі разоў ва-

шы рукі і добрае слова дапамагалі мне, колькі начэй вы недасыпалі, каб аблегчыць мае пакуты. Гэта дзякуючы вам, Марына Адольфаўна Мілідовіч, Ніна Ільінічна Коліка, Антаніна Казіміраўна Будзько, Ніна Адамаўна Зянько, Зоя Ігнатаўна Рудак, Кацярына Іванаўна Канцыял, мне рабілася лепш. Гэта вы стваралі добры настрой, уваходзячы ў палату з ласкавай усмешкай, знаходзілі для кожнага душэўнае слова. І ад слоў вашых і ласкі рабілася веселей, болі сціхалі...

Я не ведаю, дзе жывуць і працуюць гэтыя людзі: Палудзеткіна, Шах, Пабыдзінская — яны давалі мне сваю кроў для пералівання. Дзякуючы іх гуманнаму, высякароднаму ўчынку мне не раз выратавалі жыццё.

Шчырае дзякуй і нізкі паклон вам, людзі!

Аліна ДЗЯГЕЛЬ

Глыбоцкі раён,
в. Палевачы.

* * *

«Наша франтавічка», — з павагай гавораць пра старшую аперацыйную сястру Слабодскай бальніцы Надзею Паўлаўну Чарэўку яе калегі-медыкі.

Пасля сканчэння медыцынскага тэхнікума Надзеяка ў памятным сорак першым годзе надзела салдацкі шынель і зняла яго толькі пасля вайны. Спачатку Надзея Паўлаўна працавала ў Мазыры. А з 1953 года яна старшая аперацыйная сястра Слабодскай бальніцы.

Бальніца расла. Прыходзіла на працу моладзь, трэба было яе вучыць. Больш як шэсць дзесят медыцынскіх сяцёр падрыхтавала Надзея Паўлаўна. Многія з іх сталі вядомымі ўрачамі, а Людміла Казловіч, Ніна Мазаркевіч, Наташа Масканавіч і дагэтуль працуюць побач з ёю. Выраслі ў стаць урачом і малодшы сын Надзеі Паўлаўны — Вячаслаў.

У Надзеі Паўлаўны свой ме-

тад выхавання ўчарашніх выпускнікоў медвучылішча: яна вучыць іх уласным прыкладам — адданасцю справе. З хворымі, іх сваякамі размаўляе спакойна і памяркоўна, нават калі тон субяседніка рэзкі, а словы несправядлівыя. Яна ніколі не павышае голасу на сваіх падначаленых. Але ў яе мяккім тоне такая сіла, што ніхто не можа адмовіць.

Слабодская бальніца жыве сваім прывычным жыццём. І ў яе, старшай медыцынскай сястры Чарэўка, шмат клопатаў. Выпіска медыкаментаў, перавязкі, аперацыі. І яшчэ шмат іншага, чаго не злічыць, без чаго нельга сабе ўявіць працу чалавека, што прысвяціў сваё жыццё служэнню людзям, аддае ім шчодрасць душы.

В. КАСЦЮЧЭНКА

Мазырскі раён.

ЯК НА КРЫЛАХ...

Пакой Сокараўскай сельскай бібліятэкі, застаўлены стэлажамі, здаецца цесным. Але зойдзеш сюды, пабудзеш крыху — і ўжо не хочацца выходзіць. Добрай усмешкай цябе сустракае загадчыца бібліятэкі Людміла Мікалаеўна Рыбачок. Паўтара дзесятка гадоў аддала яна працы з кнігай, з людзьмі ў саўгасе «Сокарава». Любяць яе тут. Людміла Мікалаеўна жыве адным жыццём з вялікім калектывам рабочых саўгаса.

Той-сёй лічыць: выдаў бібліятэкар кнігу — усяго і клопату! Нічога падобнага. Прафесійныя абавязкі Людмілы Мікалаеўны куды шырэйшыя, яе рабочае месца не толькі ў бібліятэцы. То яна спяшаецца са свежай газетай на ферму — пачытаць даяркам, пагутарыць з імі пра важныя падзеі ў нашай краіне і за мяжой. То ў канторы саўгаса збірае матэрыял для нацённай газеты. То ў клубе афармляе новы стэнд. Далёка за поўнач заседжваецца над новай кнігай — перш чым рэкамендаваць яе чытачу, трэба асвоіць самой.

Падружыць чалавека з кнігай, распаліць у ім прагу пазнання, пашырыць яго гарызонты — што можа быць больш высякародным! Колькі тут патрабуецца і старання, і такту.

Доўгі час на настойлівыя запрашэнні Людмілы Мікалаеўны зазірнуць у бібліятэку работніца саўгаса Валянціна Лабацёнак адказвала адно:

— Няма калі — сям'я, гаспадарка...

Аднойчы яны сустрэліся ў клубе, дзе паказвалі фільм «Альпійская балада». Выходзілі разам, і бібліятэкар заўважыла, як усхвалявана жанчына.

— А гэты фільм пастаўлен паводле аповесці нашага беларускага пісьменніка Васіля Быкава, яго кнігі ёсць у мяне, — заўважыла бібліятэкар.

На наступны дзень Валянціна Лабацёнак прыйшла запісвацца ў бібліятэку — захацелася самой прачытаць «Альпійскую баладу». Потым і іншымі творамі — не без дапамогі бібліятэкара — зацікавілася, стала адной з самых актыўных чытачак.

Расце, шырыцца кола сяброў бібліятэкі. Тут наладжваюцца цікавыя канферэнцыі чытачоў, актыўна прапагандуюцца палітычная і сельскагаспадарчая літаратура.

Пра Людмілу Мікалаеўну Рыбачок гавораць з цёплай усмешкай: «Лятае, як на крылах...» А яно так і ёсць — крылаты яна чалавек.

М. МАЦІЕЎСКИ

Бешанковіцкі раён.

Хаця пісьмо і не апублікавана...

ХУЛІГАНА ПАКАРАЛІ

Жыхарка вёскі Агароднікі Слуцкага раёна М. Волнікава звярнулася ў рэдакцыю з пісьмом, у якім скардзілася на паводзіны свайго суседа М. Гур. Як паведаміў намеснік начальніка Слуцкага раённага аддзела ўнутраных спраў т. Мяцельскі, факты, прыведзеныя ў заяве, пацвердзіліся. За хуліганскія дзеянні грамадзянін Гур народным судом Слуцкага раёна аштрафаваны на 30 рублёў.

ВАША

ПІСЬМО

ПІСЬМО

ВАША

Ля Вераб'ёўкі

* * *

Сінеюць шыбы ў злыя маразы,
Сінее замярзаючая поўня,
І сцежкі, да мяне якімі пойдзеш,
Блішчаць, як залатыя палазы.
Паю цябе гарачым малаком,
Ты вочы закрываеш непрыкметна,
І засынаеш радасна і светла.
І цішыня ўваходзіць у пакой.
Вуголле дагарае у шчытку.
Каханы мой, скажы мне, ці запомніш,
Як грэў маю халодную руку
І з зайздрасцю глядзела ў вокны
поўня!

* * *

Сакавік — асмужанае мора,
Сінія туманныя лясы.
Светлыя, нібыта ў небе зоры,
Звоняць веснавыя галасы.
І блукае сонечнае ранне
Па дрыготкай, зіхаткой імжы.
Мы ляцім вясновымі барамі,
Блытанымі сцежкамі бяжым.
Адгукнецца чыстая крыніца,
Заструменіць казкай у вачах.
Не аднойчы ўсё гэта прысніцца:
Капаяжы-дажджынікі на плячах.

Ратэй перагортваў пясок і каменне
І просьбы у неба бязмежнае слаў,
А жыта расло вераб'ю па калена,
Як бурбалкі, бульба на полі расла.
Ці мог ён падумаць ў далёкую пору
Ці бачыць у снах мітуслівай зімы,
Што ля Вераб'ёўкі ўздымецца горад.
У неба ускінуць паверхі дамы!..
Туман па-над Случчу, у завоінах

ліпкі,
Ля рыжых стагоў запаволіў свой ход,
І пыхкае смачна раскуранай піпкай
На ўзгорку пры лесе магутны завод.
Стукочуць, пазвоньваюць рэйкі на
шпалах —
Бягуць к гарызонту дарог паясы,
У арэшніку сонейка ноч пераспала —

СКАЖУ па шчырасці: ніколі раней не даводзілася мне карыстацца пунктамі пракату рэчаў. Але наконт іх чула самыя супярэчлівыя водгукі. Адны гаварылі: як зручна карыстацца пракатам! Можна часова ўзяць сокавыцкалку або дзіцячую каляску, фотавелічыцель ці швейную машынку і зусім не абавязкова купляць гэтыя рэчы ў магазіне. Іншыя выказваліся супраць: летам за той самай сокавыцкалкай трэба не адзін раз зайсці, перш чым натрапіш на яе. Затое зімой паспрабуйце вы знайсці хоць у адным пункце пракату лыжы або канькі!

Гэтыя два супрацьлеглыя водгукі сыходзяцца ў адным: пунктамі пракату людзі карыстаюцца. Адсутнасць неабходнай рэчы гаворыць аб тым, што яна ўжо «на руках» і што жадаючых звярнуцца да паслуг пракату значна больш, чым рэчаў, якія знаходзяцца там.

Я прыйшла ў салон пракату № 1 горада Гродна, самы вялікі. Чаго толькі няма на паліцах: талеркі і кілішкі, прайгравальнікі і тэлевізары, швейныя машыны і прыёмнікі, пыласосы і пральныя машыны! Але колькасць выстаўленых рэчаў

не адпавядае іх якасці. Талеркі непрыгожыя, халадзільнікі старых марак, швейныя машыны з ручным прыводам, пральныя — без механічнага выціскання бялізны. Бытавая тэхніка, ад якой даўным-даўно адмовіліся сем'і!

Дык чаму ж у пракатных пунктах нам прапаноўваюць устарэлыя рэчы або тое, што не карыстаецца попытам у магазінах?

Я размаўляла з работнікамі некалькіх пунктаў пракату ў Гродна. Яны ў адзін голас сцвярджаюць: «Канешне, людзей не задавальняе якасць рэчаў, якія мы ім прапануем. І бяруць яны іх па прымаўцы: «На бязрыб'і і рак рыба». Заклапочаны гэтым і дырэктар Гродзенскага гарбыткамбіната Міхаіл Васільевіч Рамашэвіч:

— Людзі цяпер пераборлівыя, падавай ім самыя новыя тавары.

Знаёмячыся з работай пунктаў пракату, я пераканалася, што гэта сапраўды так. Тыя, хто заходзіў сюды, выбіралі рэчы прыгожыя, сучасныя. І ў пункце пракату № 1, і ў пункце № 2 можна ўзяць на пэўны тэрмін вясельную сукенку. Дык вось, у пункце № 1 на гэтую паслугу чарга на некалькі ме-

сяцаў, а ў пункце № 2 сукенак не бяруць. Бо загадчыца салона № 1 Зінаіда Іванаўна Баранава шлюбнае адзенне выбірае ў камісійным магазіне вельмі прыдзірліва, толькі самых сучасных фасонаў. Яно і сапраўды вельмі прыгожае: і сукенкі, і фата, і пальчаткі. А ў пункце пракату № 2 — сукенкі старых фасонаў. Каму яны патрэбны?

Здаецца, у тым, каб у пракце былі рэчы самыя новыя і сучасныя, зацікаўлены ўсе: і кліенты, і работнікі пунктаў, і кіраўніцтва гарбыткамбіната. Дык ад каго ж усё-такі залежыць, каб паслугі пракату не ператвараліся ў сваю процілегласць?

Уявіце сабе на хвіліну: вы прыходзіце ў магазін, бачыце прыгожыя талеркі і просіце работніка магазіна прадаць іх вам. І чуеце ў адказ: «Не прадаю». Нешта падобнае здараецца пры набыцці рэчаў для пунктаў пракату. Работнікі пракату расказвалі мне, што ў некаторых магазінах горада адмаўляліся прадаваць ім неабходныя тавары. Бо не ўсе прадаўцы, ды і загадчыкі магазінаў, ведаюць, што грошы за рэчы, набытыя для пракату, уваходзяць у суму іх плана. Па-

куль работнікі пракату шукаюць пастанову, у якой гэта сказана, пакуль яны растлумачваюць яе ў магазіне, — час ідзе. А разам з ім разыходзіцца і патрэбны тавар.

Рэчы набываюцца для пракату на агульных падставах. У магазіне або на базе не заўсёды пакажуць хадавы тавар, але загадчыкі пунктаў пракату не могуць дазволіць сабе быць асабліва пераборлівымі. Яны ж сустракаюцца з работнікамі гандлю не апошні раз. Адмовяцца сёння — у другі раз не прапануюць.

Вось чаму набываюць тое, што спатрэбіцца не сёння і не заўтра, а праз даволі працяглы час.

— Мне пашанцавала: удалося купіць некалькі дзесяткаў пар канькоў з чаравікамі, — пахвалілася прыёмшчыца пункта пракату № 5 Марыя Фабіянаўна Жыткевіч.

— Але ж гэтыя канькі будуць ляжаць мёртвым грузам да зімы, — сказала я. — Хіба не лепш купіць на гэтыя грошы іншыя рэчы і пусціць у пракат?

— Вядома, лепш. І нам, і нашым кліентам. Толькі дзе я знайду зімовы інвентар зімой?

Але не толькі гэтымі цяжкасцямі можна растлумачыць,

ТАЛЕРКІ НАПРАКАТ

Твар кроплямі мые сцюдзёнай расы.
Бярозы. Асіны. Яловае вецце.
Над поплавам петлі «Міг» срэбраны
ёе...
А ў жыцце высозным забытаўся
вечер —
Каб выйсці на ўзболатак, сіл не стае.

Апанасаўна

Усміхаюцца некаторыя:
Ледзьве змрок на азёры ўпадзе —
У залу сінюю санаторыя
Танцаваць Апанасаўна йдзе.
Туфлі-лодачкі наглянцованы,
Галава пабялела, як дым —
Не далюблена, не станцована
Ёй нямала ў былыя гады.
Мужа страціла зной віхураю,
І з дзятвой праз грамы і агонь
Прабіралася ў ранне хмурае
Ад граніцы ў далёкі Бягомль.

Там адтупала яна ляды ўсе,
Усю гушчэчу і сцоўні бароў —
І смерць бачыла і блакады ўсе,
Галадуху, трылогі і кроў...
І куды жыццё ўжо не кідала!
А даўно было гэта, даўно...
Дачка замужам — ужо выдала,
Ажаніла і двух сыноў...
Не ўсміхайцеся, некаторыя,
Калі спевы баян завядзе,
У залу сінюю санаторыя
Танцаваць Апанасаўна йдзе.

Мікола ЧАРНЯЎСКИ

Як на струне напятай,
цішыня
Начы вясновай над сялом
вісела.

І раптам —
Абарвалася струна,
І раптам цішыня —
запела.

Залётным рэхам
Шаснула з-пад шат
Знаёмая такая песня.
Замоўк,
Прыслушаўся да песні сад
І месяц з зоркамі
у паднябессі.

Застылі на імгненне ўсе
І слухаюць з замілаваннем...
Дыміцца след азябла на расе,
І хтосьці песню слухае
да рання.

Іскрыцца шчасце
ў маладых вачах,
На міг апала з наваколля
скруха...

А салаўі спяваюць
па начах,
Таму што ўдзень
Няма каму іх слухаць.

што ў пракаце — рэчы старых
марак. У мяне склалася думка,
што работнікі пунктаў прака-
ту наўмысна купляюць тавары
прасцейшыя. Чаму?

— Ім (г. зн. кліентам) дасі
дарагую складаную рэч, а яны
яе паламаюць, — растлумачыла
адна з прыёмшчыц.

І яшчэ. Нікому не трэба да-
казваць, што транспарціроўка
дробных рэчаў значна прасцей-
шая, чым перавоз складанай
бытавой тэхнікі. А гэта прабле-
ма нумар адзін і для пунктаў
пракату, і для іх наведвальні-
каў. У гарбыткамбінаце машын
вельмі мала, за пунктамі пра-
кату не замацаваны пастаянны
транспарт.

У пункце № 1 ужо два дні
стаяць «нічыйны» халадзільнік.
Гаспадар, які ўзяў яго на пра-
кат, ніяк не мог знайсці машы-
ну для перавозкі. Пры мне Зі-
наідзе Іванаўне званілі кліен-
ты, якія запэўнялі, што памя-
таюць аб неабходнасці вярнуць
рэчы, але не могуць адшукаць
машыну, каб прывезці іх... Ці
не аказваюць пункты пракату
сваім наведвальнікам мядзве-
джую паслугу: «Мы вам тавары
можам даць, а наконт астаняга
няхай ваша галава баляць»?

...Пункт пракату № 2. Дзве-
ры адчыніліся, і ў пакой увай-
шлі двое: жанчына з хлопчы-
кам. Вочы малага засвяціліся,
калі ён убачыў веласіпеды, што
стаялі ля стойкі. «Ёсць!» — ці-
хенька шапнуў ён маці.

— Мы хочам узяць веласі-
пед на пракат, — звярнулася

жанчына да Станіславы Іосі-
фаўны Кайзер, прыёмшчыцы.
— Веласіпеды няспраўныя, —
адказала тая.

Жанчына з хлопчыкам вый-
шлі, і за дзвярыма пачуўся дзі-
цячы плач.

Станіслава Іосіфаўна выбег-
ла з-за стойкі, адчыніла дзве-
ры, закрычала ўслед:

— У другой палове дня па-
дыдзіце, павінны здаць адзін
веласіпед...

Пасля паскардзілася:

— Хіба ў нас толькі веласі-
педы паламаныя? Вунь і прай-
гравальнікі няспраўныя стаяць,
толькі на паліцах пыляцца, ды
і яшчэ набярэцца нямала рэ-
чаў, якім неабходны рамонт.

У гарбыткамбінаце ёсць адзін
майстар, які рамонтэ самую
простую бытавую тэхніку.
А што рабіць, калі тэлевізару
або швейнай машынцы патрэб-
на дапамога кваліфікаванага
спецыяліста?

— Асабіста я, — гаворыць Зі-
наіда Іванаўна Баранова, — ніко-
лі майстра з гарбыткамбіната
не чакаю, а ўсе сапсаваныя рэ-
чы вязу ў «Металбытрамонт».
Тэрмін выканання — месяц. Ра-
мантуюць нам як прыватным
асобам, але ж ёсць хоць ней-
кая гарантыя, што праз чатыры
тыдні я атрымаю спраўную тэх-
ніку.

Вось што атрымліваецца: тэ-
левізары, магнітафоны, прай-
гравальнікі, якіх яшчэ ў прака-
це недастаткова, цэлы месяц
нельга выдаць людзям. Магчы-
ма, ёсць сэнс хутчэй рамонта-
ваць тавары пракату? Гэта вы-

гадна і пунктам пракату, і клі-
ентам, і рамонтнай майстэрні.

Ля аднаго з пунктаў я ўба-
чыла, як у памяшканне ўносілі
халадзільнік. Якія гэта былі па-
куты! Халадзільнік ніяк не
пралазіў у вузенькія дзверы.

— Наша памяшканне не пры-
стасавана для пракату, — сказа-
лі мне.

Дарэчы, памяшканні ўсіх пя-
ці гродзенскіх пунктаў прака-
ту па сваіх памерах невялікія
(за выключэннем пункту пра-
кату № 1), без спецыяльных
складаў.

— Наш пункт пракату но-
вы, — расказвала М. Ф. Жытке-
віч, — але глянцкае, якое ня-
зручнае памяшканне.

Сапраўды, пункт № 5 ад-
крыўся нядаўна, у новым мік-
рараёне. Ён быў запланаваны ў
праекце будаўніцтва гэтага мік-
рараёна, знаходзіцца ў адным
доме з цырульняй. Але праек-
ціроўшчыкі яўна пакрыўдзілі
пракат: у параўнанні з вяліз-
най залай цырульні ён выгля-
дае маленькім і цесным. Шука-
ла я яго вельмі доўга, хаця і
мела дакладны адрас. Калі пы-
талася ў сустрэчных жанчын,
дзе пункт пракату, тыя паціска-
лі плячыма. І мне падумалася:
а што ведаюць жыхары горада
аб пунктах пракату? Пра ўмо-
вы пракату, пра тое, што за
доўгатэрміновае карыстанне
рэчамі цэны ніжэйшыя, што на
некаторыя тавары ўстаноўле-
ны сезонныя цэны?

Мы можам калі-нікалі су-
стрэць рэкламу таго ці іншага
магазіна або тавара. Рэкламы

пунктаў пракату не сустранеш.
А шкада.

У некаторых гарадах рэспуб-
лікі пракат рэчаў прыносіць
страты. Ён да нядаўняга часу
быў нерэнтабельным і ў Грод-
на, але ў мінулым годзе пры-
нёс невялікі прыбытак, а сёле-
та даход яшчэ больш павялі-
чыцца. Як сказаў дырэктар
гарбыткамбіната М. В. Рамашэ-
віч, за кошт набыцця новых
тавараў (у 1971 годзе было
куплена тавараў на 35 тысяч
рублёў, а ў 1973 будзе набы-
та прыкладна на 100 тысяч), за
лік падбору кадраў (зараз у
пунктах пракату працуюць са-
праўдныя ініцыятары гэтай
справы), за лік адкрыцця но-
вых пунктаў (гарсавет ідзе на-
сустрэчу).

Значыць, і гэтую галіну бы-
тавога абслугоўвання насель-
ніцтва можна зрабіць выгаднай
і рэнтабельнай. Трэба толькі
больш уважліва заняцца ёю,
вырашыць складаныя і менш
складаныя пытанні, якія стаяць
на шляху яе развіцця. Гэта да-
тычыць не толькі Гродна, але
і ўсіх гарадоў нашай рэспублі-
кі, дзе ёсць пункты пракату
тавараў.

...Вярнуўшыся ў Мінск, я
зайшла ў пункт пракату № 12.
Уваход у невялікае памяшкан-
не (раней тут быў магазін гар-
родніны) завалены каробкамі.
На паліцах сіратліва стаяла не-
калькі талерак, прыёмшчыца
сядзела ў крэсле і сумавала.
І мне расхацелася пытацца ў
яе, ці ёсць тут патрэбная мне
рэч.

С. КУЛІНКОВІЧ

Фотаэціюд Н. Максімовіча.

Добры дзень, дарагая рэдакцыя! Піша вам Галя. Мне 19 год. Я працую ў Мінску на радыёзаводзе. Мусіць, гэта неразумна, што я не магу трымаць свае думкі пры сабе, але я больш не магу. Рукі апускаюцца, як падумаю, што я непрыгожая. Самая непрыгожая з усіх. Я хачу, каб мяне нахалі такою, якая я ёсць. Але гэта нязбытная мара. Часта па гораду гуляюць шчаслівыя парачкі, і мне робіцца невыносна балюча. Хіба я не заслужыла шчасце? Чаму падманваюць толькі мяне, смяюцца толькі з мяне, разыгрываюць толькі мяне?

Аднойчы я пайшла ў парк Чалюскінцаў на танцы. Мяне запрасіў хлопец танцаваць, потым праводзіў дадому, хаця было далёка. Мы сядзелі з ім каля майго дома ледзь не да самай раніцы. Ён так шчыра са мною гутарыў... Расказваў пра сваю дзяўчыну, што яна яго не дачакалася і выйшла замуж за другога, хаця пісала яму пісьмы. Не паверыць яму было немажліва. Потым назначыў спатканне і не прыйшоў. І да гэтай пары яго няма, хоць прайшло ўжо тры тыдні. Навошта ён так подла мяне падмануў? Дык як жа яму верыць, ужо не кажучы пра іншых? Тыя хоць не гаварылі так шчыра. Ён сказаў, што працуе на аўтобусе Мінск—Брэст, у 8-м аўтапарку. Хаця ведаў, што я добра ведаю, што такога аўтапарка няма. Яму больш верыць нельга. Ён жа не стрымаў слова. А колькі іх такіх яшчэ ёсць на белым свеце. Я вас вельмі прашу апублікаваць маё пісьмо. Хай адгукнуцца на яго!

Галя.

Мы публікуем Ваша пісьмо, Галя. Не дзеля таго, вядома, каб на яго адгукнуўся той, чыйго водгуку Вы, натуральна, чакаеце больш, чым чыйго-небудзь іншага. Ды ён, бадай што «адгукнуўся» ўжо досыць красамоўна. Але не ён мяне ў дадзеным выпадку хвалюе. Мяне, Галя, хвалюеце Вы. Чаму? Пастараюся растлумачыць.

Наколькі я зразумела з Вашага пісьма, Вы ведаеце гэтага чалавека не намнога больш, чым я. Ну, патанцавалі, ну, пагаманілі добра, па шчырасці, пасядзелі да раніцы. Адкуль жа ўзялася ўпэўненасць, што менавіта гэтага чалавека Вам трэба шукаць з такім адчаем і ўпартасцю? Вы ж упэўнены, што ён Вам салгаў, салгаў дробна, ляніва. Хіба мала Вам гэтага, каб рашуча выкрасліць яго з ліку сваіх знаёмых і парадавацца, што гэткае сумніцельнае знаёмства абарвалася?

Здаецца, досыць. Але Вы, мяркуючы па ўсім, яго шукалі. Інакш адкуль упэўненасць, што ў горадзе няма аўтапарка пад такім нумарам? Цяжка паверыць, што Вы і сапраўды «ведалі, што такога парка няма». Што ж Вам замінала выкрыць свайго субяседніка ў хлусні? Я мяркую, што было крыху інакш: пра неіснаванне названага ім парка Вы даведаліся пазней, калі Ваш знаёмы не прыйшоў на спатканне...

Не, Галя, я зусім не збіраюся лавіць Вас на словы, падкрэсліваць чырвоным алоўкам лагічныя хібы Вашага пісьма; свае пачуцці мы рэдка здольны аналізаваць у момант іх нападу. Гэта мы робім пазней, адышоўшы на дастатковую адлегласць у часе. Я і ўзялася прааналізаваць Ваша пісьмо збоку. Збоку і з пазіцый узросту, які яшчэ добра памятае ўласнае юнацтва, але ўжо многае бачыць больш яскрава і глыбока. Бо я хачу,

каб ужо і сёння Вы не былі няшчасная, каб ужо і сёння ўцямілі, што заняліся пошукам у пустаце.

Я не вазьмуся сцвярджаць з абсалютнай упэўненасцю, што Ваш знаёмы салгаў. Чаго не бывае ў жыцці! Ён мог захварэць, трапіць у бальніцу, яго маглі паслаць у непрадбачаную камандзіроўку. Нарэшце, Вы маглі не дачуць нумар яго аўтапарка. Усё магло быць. А ў вашым пісьме няма і ценю трывогі: «А ці не здарылася з ім бяда? Ён жа шафёр, а дарога, што ні кажыце, поўная нечаканасцей...» Нічога такога ў Вашым пісьме няма. Ні ў тэксце, ні ў падтэксце. Наадварот, ёсць там катэгарычнае сцвярджанне, што ён «подла падмануў», падмацаванае шырокім абагульненнем: «...Колькі іх такіх яшчэ ёсць».

Што гэта азначае? Гэта азначае, Галя, перш за ўсё тое, што ў Вас самой няма і звання колькі-небудзь цёплых пачуццяў да гэтага чалавека. Ды і адкуль ім узяцца, гэтым пачуццям? Што Вы ведаеце пра таго, каго шукаеце? Што ён танцуе добра? Ці — дрэнна? Ці — так сабе? Ці — тое, што ён хараша гаварыў пра сябе? А ці шмат Вы бачылі людзей, якія б першаму сустрэчнаму гаварылі пра сябе дрэннае? Гэта ж толькі блізім сябрам мы давяраем спявадальнасць сваіх маральных перападлікаў: «Божа, як жа я ненавіджу сябе!..»

І не таму, Галя, я загаварыла пра пустату, што пусты аб'ект Вашых шкадаванняў. Якраз пра яго я не магу сказаць нічога, бо не ўпэўнена да канца ў яго вераломстве. Але Вы, абсалютна ў тым упэўненая, не маючы нават падабенства добрых, пяшчотных пачуццяў да яго, Вы працягваеце яго шукаць. Хіба гэта не пошук у пустаце? Не, я не хачу Вас дакараць. Я хачу з Вамі падзяліцца некаторымі думкамі, якіх Вы з прычыны крайняй маладосці гадоў можаце і не ведаць.

Ці вядома Вам, напрыклад, што маладосць наогул схільная да гіпербал? У юнацтве мы ахвотна і шмат перавялічваем. Сваю непрыгожасць і сваю прыгажосць. Няўвязкі ўласнага асабістага жыцця і непаладкі жыцця, што акружае нас. Мы ўзводзім у бясконца высокую ступень той факт, што да нас не з'явіліся на спатканне, і выходзім на сур'ёзныя абагульненні: «Колькі іх яшчэ такіх...» Колькі? Скажу Вам адразу: шмат. Шмат такіх, хто не даражыць сваім словам, хто забавляецца чужымі пачуццямі. Шмат такіх. Ва ўсякім выпадку, нямала. І ўсё-такі, усё-такі зусім не большасць. Дык навошта Вы працягваеце свой пошук там, дзе ведама нічога не расце?

Я скажу Вам, навошта. Вам хочацца кахаць. Хочацца, каб кахалі Вас. Гэта прага кахання, гэта нецярплівасць сэрца нават больш сталых людзей іншы раз штурхае на ўчынкі, далёкія ад ідэальнага. І тады, мусіць, вельмі патрэбна заклікаць на дапамогу розум, праверыць розумам сваё нецярплівае сэрца, якое прагне шчасця. Не скажу, што гэта лёгка. Нават і ў сталым узросце такое даецца не лёгка, не заўсёды і не кожнаму. А калі нам дзевятнаццаць, сэрца рве пастронкі цвярозай развагі, пачуцце бяжыць наперадзе розуму, а потым горка аплаквае свае крыўды, страты і памылкі.

Разумеете, Галя, не таго я дамагаюся, каб скласці нейкую інструкцыю па ўзгадненню пачуцця і розуму. Памылкі непазбежныя. Жыць і не памыляцца немагчыма. Чым больш значна, смела і ярка жывеш на зямлі, тым часцей і цяжэй памыляешся, тым больш церпіш страт. Чым больш упарта шукаеш, тым часцей збіваешся з дарогі. А калі добра ведаеш, чаго шукаеш і чаго хочаш, то непазбежна і рашуча вяртаешся з выпадковай сцежкі: у цябе ёсць арыенцір, які рана ці позна, але беспамылкова паказвае, што ты збіўся з тропы, шукаеш не там.

Такім арыенцірам у пошуках кахання, калі ўжо мы з Вамі гутарым пра каханне, з'яўляецца абавязковае пачуццё павагі да чалавека, чыйго кахання мы дабіваемся, упэўненасць у тым, што і ён паважае, шануе і па-чалавечы шкадуе нас, беражэ нашу самалюбства, нашу гордасць. Я не сцвярджаю, Галя, што павага абавязкова павінна прывесці да кахання. Але я сцвярджаю і, пакуль живу, не стамлюся сцвярджаць, што без павагі, без шкадавання, пяшчоты і даброты да чалавека не можа быць і не бывае кахання.

Ці паважае Вас чалавек, які ўжо з першага кроку, як лічыце Вы, ашукаў Вас? Ці паважаеце Вы яго, не ведаючы пра яго нічога, апроча гэтага падману, які перакрэсліў тое добрае, светлае, што было паміж вамі з вечара да світанку? Адзінага вечара і адзінага світанку! Зрэшты, ці дастаткова паважаеце Вы і сябе самую, калі так пакорліва згаджаецеся прыняць і

признаць сваёю «фатальную метку»? «Самая непрыгожая з усіх...» Ці не азначае гэтая пакорлівасць згоду на некаторае адступленне ад сваіх жыццёвых патрабаванняў і сваіх маральных прынцыпаў: «Чаго, маўляў, даражыцца, калі не нарадзілася прыгожай?»

«Калі нарадзілася прыгожая, дык будзеш век шчаслівая...» «Не нарадзіцца прыгожай, а нарадзіцца шчаслівай...» Якой прыказцы верыць? Што тут праўда і што няпраўда? Асабіста я аднеслася б крытычна як да першай, так і да другой. Ні ад каго з нас не залежыць, якім нарадзіцца. Раўнадушная прырода лепіць нас, не зірнуўшы. Ёй усё роўна, якія ў нас атрымаюцца вочы, якія валасы, які нос. І, нарадзіўшыся аднойчы непрыгожымі, мы ўжо не зробімся красунямі абліччам і паставай. Тое-сёе, праўда, могуць зрабіць намаганні краўцоў, цырульнікаў, касметолагаў. Хаця іхнія магчымасці вельмі жорстка абмежаваны арыгіналам. Але ёсць характэрнае, над якім маем уладу мы самі. Ёсць характэрнае, мацнейшае за ўсякія акалічнасці, мацнейшае за час...

Я кажу пра характэрнае, апетае паэтам Мікалаем Забалоцкім у яго цудоўным вершы «Непрыгожая дзяўчынка». Верш канчаецца такімі радкамі:

И пусть ее черты нехороши
И нечем ей прельстить воображение,
Младенческая грация души
Уже сквозит в любом ее движении.
А если так, то что есть красота
И почему ее обожествляют люди?
Сосуд она, в котором пустота,
Или огонь, мерцающий в сосуде?

Характэрнае нашай душы... Яно ў нашай дабраце, сумленнасці, чуласці, шчодрасці. Але яно яшчэ і ў горадасці нашай, у пачуцці ўласнай годнасці, усведамленні ўласнай каштоўнасці. Такая душа не толькі беражэ ў чысціні сябе самую, яна абавязкова шукае сабе падобную. І толькі сабе падобную. На меншае яна не згодна. Яна не пойдзе на «кабы што», каб абы хто шпацыраваў з табою парачкай, пад ручку. Не абы хто, а Ён, адзіны, у высокасці душы якога ты гатовы прысягнуць, даць адсячы руку. Тую самую, пад якую ён вядзе цябе, сваю адзіную, па гораду.

І ўсё гэта зусім не азначае, што няма памылкі, што твой сённяшні трыумфальны праспект не акажацца выпадковай бакавой і глухой сцяжынкай, на якую цябе завабіў пошук кахання. Але гэта будзе пошук не ў пустэце. Бо ты ўсупрэць і глыбока ўпэўнена, што ён і ёсць твой адзіны, каханы. Ты пра яго ўжо так многа ведаеш, і ўсё, што ты ведаеш, напэўнае тваё сэрца павагай, пяшчотай да яго, горадасцю за яго. Ты прад'явіла ўжо да яго ўсе свае патрабаванні, і ён адказаў на гэтыя патрабаванні — шчырым і адкрытым позіркам ён сустрэў твой шчыры і адкрыты позірк...

«Не нарадзіся прыгожай, а нарадзіся шчаслівай». Нарадзіся шчаслівай... А што гэта такое? Як шчаслівы білет у латарэі? Не, калі характэрнае наша не залежыць ад нашай волі, дык пра шчасце такога не скажаш. Тут няма і не можа быць нічога фатальнага, загадка прадвызначанага. Калі шчасце наша не залежыць ад характэрнага нашай знешнасці, дык яно ў вельмі вялікай меры, калі не сказаць цалкам, залежыць ад нас саміх. Але для таго, каб «навучыцца быць шчаслівым», трэба вучыцца гэтаму. А гэта школа цяжкай, доўгай, яна патрабуе ад нас не толькі жадання быць шчаслівым, але яшчэ і ўсведамлення немагчымасці, калі не ганебнасці, сурагату шчасця, «шчасця абы з кім».

Не ведаю, Галя, ці такая Вы непрыгожая, як стараецца намаляваць у сваім пісьме, напісаным, мусіць, пад уплывам горкай хвілінкі. Дапускаю, што Вы сапраўды не Джына Лолабрыджыда і не Эліна Быстрыцкая. Таксама як велізарная большасць жанчын на зямлі — не зоркі экрана і не славытыя манекеншчыцы. Яны — проста жанчыны. Нехта маладзейшы, нехта старэйшы. Красуні, проста мілыя, звычайныя і непрыгожыя... Проста жанчыны. І ўсе хочуць шчасця. Усе ў аднолькавай меры маюць права на шчасце. І калі б гэта было магчыма і паддавалася планаванню, як вытворчасць той ці іншай прадукцыі на душу насельніцтва, кожная жанчына атрымала б сваю законную долю. Але шчасце, Галя, гэта якраз тая «прадукцыя», якую кожны з нас выпрацоўвае для сябе сам. І красуні, і звычайныя, і зусім непрыгожыя. Тут ужо не можа быць нейкіх загадкавых вызначаных норм. Калі чалавек не спасцігнуў, у чым заключаецца сапраўднае шчасце, вы можаце даць яму ўсе знешнія акалічнасці шчасця, а ён не адчуе сябе шчаслівым і не здолее даць шчасце іншаму. І калі народ прыдумаў прымаўку, што кожны з нас каваль уласнага шчасця, то ён, напэўна, меў на ўвазе якраз гэту цяжкую, доўгацярплівую школу шчасця, якую можа і здольны прайсці кожны з нас без ніякага выключэння, у тым ліку і Вы, Галя.

І. КЛИМШЭУСКАЯ

ДЛЯ ЖАНЧИНЫ-МАЦІ

Нядаўна Савет Міністраў СССР прыняў пастанову «Аб паліпшэнні забеспячэння дапамогамі па цяжарнасці і родах і па догляду хворага дзіцяці». Гэтай пастановай прадугледжана выплочваць жанчынам — работніцам і служачым, у тым ліку тым, хто не з'яўляецца членам прафсаюза, і жанчынам — членам калгасаў, дапамогі па цяжарнасці і родах у размеры поўнага заробтку, незалежна ад працягласці працоўнага стажу. Выплата дапамог за дні водпуску па цяжарнасці і родах па гэтай норме ўводзіцца з 1 снежня 1973 года.

Устаноўлена, што бальнічны лісток і дапамога па догляду хворага дзіцяці, якое не дасягнула 14 гадоў, павінны выдавацца на перыяд, на працягу якога дзіця мае патрэбу ў доглядзе, але не больш чым на 7 календарных дзён. Пры гэтым адзіночым маці, удовам і разведзеным жанчынам бальнічны лісток і дапамога па догляду хворага дзіцяці, якое не дасягнула 7 гадоў, могуць выдавацца на тэрмін да 10 календарных дзён. Указаны парадак выдачы бальнічных лістоў і дапамогі па догляду хворага дзіцяці ўводзіцца пачынаючы з 1 снежня 1973 года паступова ў залежнасці ад раёнаў краіны.

Гэтая пастанова — яшчэ адно сведчанне клопатаў Камуністычнай партыі і Саветскай дзяржавы аб жанчыне-маці і дзіцяці. З першых дзён свайго існавання наша дзяржава акружала жанчыну-маці павагай і падтрымкай, імкнучыся, каб нашы дзеці раслі здаровыя, дужыя, шчаслівыя.

Ужо ў верасні 1918 года Савет Народных Камісараў выдаў дэкрэты «Аб ўзмацненні дзіцячага харчавання» і «Аб фондзе дзіцячага харчавання», якія загадалі ўсім харчовым арганізацыям выдаваць паёк першай катэгорыі маці, якія кормяць дзяцей грудзмі. Уводзіліся асобыя карткі для дзяцей, прадугледжвалася стварэнне на месцах спецыяльнага фонду дзіцячага харчавання.

У маі 1919 года пытанне аб харчаванні дзяцей абмяркоўвалася Цэнтральным Камітэтам партыі. Неўзабаве пасля гэтага, 17 мая, У. І. Ленін падпісаў дэкрэт «Аб бясплатным дзіцячым харчаванні». Толькі ва ўстановах Народнага Камісарыята аховы здароўя і Наркамасветы ў 1920 годзе бясплатна атрымала харчаванне 298.069 дзяцей, а ўсяго па краіне — паўтара мільёна.

У перыяд індустрыялізацыі і калектывізацыі краіны УЦВК і Саўнарком РСФСР прынялі пастанову «Аб ясельным абслугоўванні дзяцей у горадзе, прамысловых цэнтрах, саўгасах, МТС і калгасах». Гэта актывізавала працоўную дзейнасць жанчын, спрыяла значнаму росту сеткі ясляў.

Яшчэ ішла вайна, калі Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР выдаў Указ «Аб павелічэнні дзяржаўнай дапамогі цяжарным жанчынам, мнагадзетным маці, ўзмацненні аховы мацярынства і дзяцінства, аб устанавленні ганаровага звання «Маці-геранія» і зацвярджэнні ордэна «Мацярынская слава» і медаля «Медаль мацярынства». Водпуск па цяжарнасці і родах работніцам і жанчынам-служачым павялічваўся з 63 да 77 календарных дзён. Гэты заканадаўчы акт, абнародаваны 8 ліпеня 1944 года, у цяжкую для нашай краіны пару, паказаў, якія вялізныя клопаты працягліся сацыялістычная дзяржава аб умацаванні сям'і, аб здароўі маці і дзіцяці.

Першага красавіка 1956 года быў уведзены ў дзеянне Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР «Аб павелічэнні працягласці водпуску па цяжарнасці і родах». Водпуск па цяжарнасці і родах для жанчын-работніц і служачых павялічыўся да 113 календарных дзён: 56 дзён да родаў і 56 дзён пасля родаў з выдачай за гэты перыяд дапамогі ва ўстаноўленым размеры.

Велізарная ўвага ўдзелена ахове здароўя маці і дзіцяці ў рашэннях XXIV з'езда КПСС, якія паслядоўна ўвасабляюцца ў жыццё. Устаноўлена шмат прывілеяў для маці, якая мае маленькіх дзяцей: яна можа ўзяць дадатковы водпуск для догляду дзіцяці, пакуль яму споўніцца год, і за ёю захоўваецца месца работы. А чым змерыць тыя вялікія клопаты дзяржавы аб стварэнні шырокай сеткі дзіцячых садоў і ясляў, школ, школ-інтэрнатаў, лясных школ, піянерскіх лагераў і іншых дзіцячых устаноў!

І ўсё гэта ў імя адной мэты — у імя здароўя і радасці маці і дзіцяці, шчасця кожнай сям'і.

М. КАЗЛОУ

А ТАКІ боршч не шкада і «пяцёркі»...
— Гэта што, намёк на дабаўку? — пажартавала Люда, а ў самой у душы зноў варухнуўся прытоены неспакой за заўтрашні дзень. Што скажуць — ці проста падумаюць — тыя незнаёмыя людзі, перад якімі яна, малады повар, будзе трымаць экзамен?..

«Чаго так хвалявацца? — супакойвала яна сябе. — Калі што будзе і не так, усё ж зробіць нейкую скідку на першы раз...»

Але штосьці не давала пагадзіцца з такім сучашэннем.

слязінка на шчацэ прымусіла загадчыцу пашкадаваць аб залішне суровым тоне.

— Не выходзіць у мяне, Людміла Віктараўна.

І не самавучка ж — кулінарнае вучылішча скончыла. Але што скажаш людзям, як паглядзіш у вочы, калі падасі ім вось такі абед?

Перш чым падпісаць заяву Ані аб звальненні, Людміла Віктараўна не раз становілася побач з дзяўчынай ля катла.

— Перцу больш не трэба... Цыбулю і моркву кладзі пазней, каб вітаміны не выварыліся... Пакаштуй, мо солі малавата...

Кажуць, і зайца можна наву-

ежу найтанчэйшым водарам і смакам, які адпавядаў бы самым патрабавальным густам? Таямніцы прафесіі адкрываюцца не адразу. Колькі пакутлівых дзён (і начэй!) міне, пакуль спасцігнеш навуку, як прыгатаваць гуляш з самым апетытным пахам або сырнікі, што самі растаюць у роце. Ці ўдаецца гэта кулінарам сталовай № 27, пра якую мы вядзем гаворку?

Будынак сталовай узводзілі даўно, і ў параўнанні з сучаснай архітэктурай, скажам адразу, ён моцна прайграе. Аднак, калі два гады таму назад Людмілу Віктараўну Герман прызначылі сюды загадчыцай, дум-

Над столікамі ўзнімаецца апетытная духмяная пара. І, хоць няёмка турбаваць у такі момант, бярэм некалькі інтэрв'ю на хаду, па некалькі слоў.

— Падабаецца. Смачна, разнастайна.

Такую думку выказаў Вячаслаў Фаміч Асадчык з пашывачнага цэха фабрыкі імя Тэльмана.

— Усё вельмі смачна. Я хаджу толькі ў гэту сталовую (Вайцяховіч Тамара Міхайлаўна).

— Нічога не скажаш — смачна і добра! (Кампар Валянціна Іванаўна, Чарлова Ніна Іванаўна).

Пэўна, было б не зусім пра-

Жаху быць поварам

— Ды не перажывай ты, — пасмейваючыся, сучашаў Люду муж. — Калі раптам і «зрэжуць» — нічога страшнага, перакваліфікуешся. І ўсяе бяды.

Як нажом па сэрцу паласнула...

Той дзень, якога так баялася Люда, аказаўся шчаслівым. Яе хвалілі, а нейкі расчулены аспірант нават падзяку напісаў у кнігу водгук за смачны абед.

Мо таму, што давялося перажыць ёй гэта самой, Людміла Віктараўна заўсёды так уважліва прыкмячае, як паводзяць сябе повары-навічкі. Гэта заўсёды было радаснай знаходкай, калі заўважала ў маладога работніка знаёмую ёй самой трывогу і неспакой за сваю справу. Толькі каб не раўнадушнасць — яе Людміла Віктараўна баялася.

Не ўсё залежыць ад аднаго жадання і стараннасці. Патрэбен яшчэ і талент, хаця некаторыя лічаць, што такое гучнае слова стасуецца толькі да працы вучонага або артыста, пісьменніка ці мастака.

...Як заўсёды, раніцай на кухні — проба. Пакаштавала суп і строга глянула ў вочы маладой паварысе:

— Для людзей гэта ці для каго, Аня?

Хацела сказаць яшчэ штосьці — і асеклася. Хоць і паспела адварнуцца дзяўчына, але

чыць запалкі запальваць. Але трэба, каб і вучань прыклаў не менш старання, чым настаўнік. У Ані такога старання яўна не ставала.

Як ёй там працуецца на заводзе? Неяк заходзіла, казалі — работа падабаецца. Значыць, не ляжала душа да тае справы, што выбрала спачатку...

Жвавая, вясёлая непаседа Соня Валасач прыйшла ў сталовую рабочай на кухню. Мыла посуд, катлы, шаравала пліты. І не прпускала выпадку забегчы ў гарачы цэх, дзе ля катлоў увіхаліся повары. Здаецца, што ёй да таго, як чаруюць над смажанінай або галубцамі. Выпадзе вольная хвілінка — адпачні. А Соня — яна і пасля работы ў гарачы цэх бяжыць. І — неяк па сакрэту Людміле Віктараўне: «Хачу на повара навучыцца»...

Усмешка затрымліваецца, доўга блукае па твару загадчыцы. Усё гэта сёння ўжо ўспамін, яго неадольнае захінае за слона часу. Успамін — бо сёння з Дошкі гонару трэста сталовых Фрунзенскага раёна горада Мінска спакойна і крыху задумліва глядзіць на шырокі прасцяг тая самая Соня — лепшы повар.

Ці ўсе ведаюць, які вялікі чуд — згатаваць смачную страву, скласці меню, каб яно ніколі не надакучыла, напоўніць

кі яе займала не архітэктура, а больш элементарныя рэчы. Ад шэра-бруднай фарбы на сценах неяк адразу рабілася сумна, цэментавая падлога ў калідорах здавалася чорнай (мый ці не — адно і тое). На кухні — яшчэ горш. Столь чорная, абсталяванне даўно прасілася на заслужаны адпачынак.

У вядомай казцы Золушка ператвараецца ў чароўную прыгажуню. У казках — усё магчыма і ўсё проста. Махнуў чароўнай палачкай — і вырас палац. Сталовая № 27 у палац не ператварылася. Але раптам стала светла і ўтульна. І (улічыце, гэта зусім не дробязь) перасталі паступаць скаргі. За год — ніводнай.

Раптам? Ну, не зусім. Раптам — гэта ў казках. А тут было, як і належыць: складаліся каштарысы, заключаліся дагаворы. Былі баталіі, спрэчкі. З тымі ж будаўніцамі, у трэсце. Наведвальнікі пра гэта наўрад ці ведалі. Але затое належным чынам ацанілі відавочныя змены — сцены пакрыла светлая кафля, цэмент у калідорах замянілі пліткай. На кухні паявіліся электракатлы і скавароды, шафы для смажання, халадзільнае абсталяванне. У меню ўсё часцей пачалі паяўляцца беларускія нацыянальныя стравы.

З сямі раніцы і да васьмі гадзін вечара ідуць сюды людзі.

вільна падвесці ўсё да адной думкі: вось прыйшла ў сталовую новая загадчыца — і дамаглася ўсяго толькі сама. Але, як кіраўнік, яна зрабіла галоўнае: накіравала намаганні ўсяго калектыву па правільнаму рэчышчу.

— Ці сустракалася я з несправядлівасцю?

Яснавокая, па-жаночку прывабная, Людміла Віктараўна глядзіць проста ў вочы:

— Не давялося.

Паўза. Хвіліна засяроджанасці і роздуму.

— Думаю, усё залежыць ад сябе. У нашым калектыве, напрыклад, так: пра ўсё гаварышчыра і адкрыта. На крытыку не крыўдуй. Сам што ўбачыш дрэннае — не маўчы або не кажы толькі каму-небудзь «на вушка». Калі ўсё вось так — чэсна і адкрыта — тады не будзе і несправядлівасці.

І завядзёнка такая — усім па душы. Мо і ў ёй таксама адзін з сакрэтаў еднасці калектыву, яго зладжанай і добрай працы?

Толькі ці варта наогул шукаць нейкага сакрэту ў тым, што чалавек сумленны, шчыры, адданы. У працы, у асабістым жыцці, у адносінах да людзей.

Ва ўсякім выпадку, сама Людміла Віктараўна шчыра пераканана, што іначэй жыць нельга.

С. МАСЕВІЧ

БАБІНА ЛЕТА

Сівізна, нібы лёгкае павуцінне бабінага лета...
Мы заўважылі яе адразу, як толькі Домна Рыгораўна зайшла ў пакой. Заўважылі і здзівіліся: жанчына ж зусім яшчэ маладая.
— Колькі ж вам гадоў?
— Сорак дзевяць, — адказала яна. — Не верыце?..
Сорак дзевяць ніяк нельга было даць. Яна выглядала значна маладзейшай і ў адказ на наша здзіўленне ўсміхалася так, быццам было ў яе на сэрцы нешта сваё, патаемнае: і радаснае, і горкае.

.

Домне Каспяровіч ішоў дваццаць першы год, калі яна атрымала пахавальную на мужа. Да канца вайны заставалася два месяцы.
...Прывёў у прытомнасць плач Рыгоркі. Паднялася з ложка, выцерла хусцінчай слёзы. Свякроў сядзела каля печы, утаропіўшыся ў адну кропку. Яна, здавалася, нічога не бачыла і не чула.

Домна Рыгораўна падышла да калыскі.
— Не спіцца, сынку? А я табе зараз малачка дам. Баю-бай спяю...
Трэба было жыць, гадаваць сына. І хоць падступаў часам горкі камяк да горла, Домна не давала роспачы ўзяць верх над сабой.

.

З райцэнтра Домна Рыгораўна вярнулася позна. Рыгор ужо быў дома.
— Паказвай, маці, свой ордэн!
Яна разгарнула белую хусцінку, падала сыну невялічкую скрыначку.
— Вялікія твае заслугі, мама, — сказаў Рыгор, — ордэн Леніна.
А яна перабірала ў памяці год за годам, якія працавала на свінаферме. Успомнілася ёй, як вярнулася аднойчы позна з работы, лягла спаць, а заснуць не змагла. Прыбегла на ферму недзе а чацвёртай гадзіне раніцы.
— Так і ёсць, — пляснула рукамі. — Захварэлі свінні...
І ўсю дарогу, пакуль ішла да ветэрынара ўрача, дакарала сябе:
— І як я з вечара не здагадалася? Елі ж яны зусім без апетыту...
Паспела ў час. Ветурач сказаў:
— Нічога з імі не здарылася б і праз дзень.
Памаўчаўшы, зазначыў:
— У такіх людзей, як вы, Домна Рыгораўна, не здарылася б...
Колькі такіх нагод у яе жыцці...

.

Ледзь прыкметная ўсмяшка блукае на вуснах.
— Майстрам быць лёгка. А вось калі табе кармы ў час на ферму не падвядуць — адным майстэрствам свіней не накорміш.
— А што, здараюцца такія выпадкі?
— Бываюць. Толькі я не сяджу склаўшы рукі. Падбухтору сябровак — і да загадка свінафермы. Нашто ўжо наш Аляксей Іванавіч Дробат чалавек з хітрынкай, адгаворвацца ўмее, а калі заўважыць нашу дэлегацыю — здалёк падае голас:
— Ціха, жанчынкі, ціха! Даю каманду. Усё зраблю, як мае быць...

.

Сакавіцкае сонца і вецер растапілі снег, трактары разбілі дарогу. Каб дабрацца з Жамайдзякоў у Мілейкі, трэба было запрагаць у санкі каня. Ехалі разам з ветурачом саўгаса «Мілейкі» Паўлам Сямёнавічам Гоўшам. Успомнілі Домну Рыгораўну.
— Настойлівая, няўрымслівая жанчына, — казаў ён. — Каб і хацеў хто адмахнуцца ад яе заўваг — дык не ўдасца. Даб'ецца свайго Домна, не адступіць. Да людзей заўсёды з душой. Захварэе свінарка ці так хто дапамогі папросіць — нікому не адмовіць, кожнага выручыць. І дома ў яе парадак. Хату новую збудавалі. Сын Рыгор шафёрам у нас працуе.

.

Яна стаіць перад нашымі вачыма такой, як была ў той ціхі і цёплы вераснёўскі вечар. Лёгкая сівізна ў валасах, першая павуцінка якой з'явілася яшчэ тады, калі яна, заплакаўшыся, стаяла над калыскаю і думала, што яму, сыну, ніколі ўжо не давядзецца ўбачыць свайго бацьку...
Домна Рыгораўна ажыўлена расказвала пра сваю работу, і вочы яе свяціліся радасцю.

І раптам спынілася, прыслухоўваючыся: з рэпрадуктара лілася песня:

Клёны выкрасілі город
Колдовским каким-то цветом,
Это значит — очень скоро
Бабые лето, бабые лето...

Домна Рыгораўна пажартавала:
— Вось настала і для мяне бабіна лета.
І ўсміхнулася патаемна: радасна і горка...

Івацэвіцкі раён.

П. МЕРГЕС,
М. РАДЗЮК

НОВЫЯ КНІГІ

Уладзімір Савіцкі. Ні міну-
ты спакою. Гэта зборнік дакументаль-
ных апавяданняў, напісаных удзельнікам
Вялікай Айчыннай вайны на аснове аса-
бістых успамінаў. Аўтар знаходзіўся на
фронце з першых дзён вайны да ўзяцця
рэйхстага. Гэта кніга пра тых, з кім аўтар
разам ваяваў, пра тое, што бачыў на сваё
вочы. Усе прозвішчы і падзеі нявыдума-
ныя.

Героі гэтых апавяданняў — салдаты,
сержанты, афіцэры. Аўтар піша пра муж-
насць і адвагу байцоў і камандзіраў, пра
іх патрыятызм, пра ўсіх тых, хто вынес
на сваіх плячах цяжар вайны.

Фядот Калінін. Цэнтр выклі-
кае Мінск. Былы камандзір спецгру-
пы, а пазней атрада расказвае, як у акупі-
раваным Мінску ў 1942—1944 гг. пад-
польшчыкі аказвалі вялікую дапамогу ар-
мейскім разведчыкам. Рызыкаючы жыц-
цём, яны збіралі звесткі аб колькасці і
ўзбраенні фашысцкіх часцей, здабывалі
самую разнастайную інфармацыю аб за-
думах і дзеяннях акупантаў.

Не ўсе падпольшчыкі дажылі да свет-
лага дня Перамогі. Пра тых, хто жыў і
каго ўжо няма з намі, піша аўтар.

Валянцін Лукша. Сповідзь.
Валянцін Лукша ўжо знаёмы чытачу па
зборніках «Гарады нараджаюцца сёння»,
«Атава», «Аркестр».

«Сповідзь» — новая паэтычная кніжка
маладога аўтара. Сыноўня любоў да Ра-
дзімы, да роднай зямлі, трывога за лёс
свету, за лёс свайго пакалення — галоў-
ныя тэмы вершаў і паэм, якія склалі гэты
зборнік.

Вячаслаў Марозаў. Калі пра-
трубілі трывогу. Зборнік аповес-
цей.

У пагранатрадзе, які прыняў бой у пер-
шы дзень вайны, знаходзіўся выхава-
нец — дзесяцігадовы Алёшка. Пра по-
дзвіг маленькага байца расказваецца ў
апавесці «Дан Алешке боевой приказ».

Баявым справам юнага падпольшчыка
мінчаніна Валодзі Шчарбацэвіча, яго
мужнасці і смерці за святую справу пры-
свечана аповесць «Володин фронт».

У маленькай вёсачцы пад Паставамі ма-
ладай настаўніца Ганна Пашкевіч адкры-
ла савецкую школу і ўсе ваенныя гады
вучыла дзяцей. Пра тое, што давялося
перанесці настаўніцы і яе вучням, расказ-
ваецца ў трэцяй апавесці «Не ўзялі ре-
бят у партызаны».

Чацвёртая аповесць зборніка — «В раз-
ведку шел мальчишка» — прысвечана
юнаму разведчыку-партызану Герою Са-
вецкага Саюза Марату Казею.

Усе чатыры аповесці напісаны на даку-
ментальным матэрыяле. Упершыню гэтыя
апавесці, якія раней выдаваліся асобна,
сабраны ў адну кнігу.

Анатоль Грачанікаў. Грыб-
ная пара. «Грыбная пара» — новы паэ-
тычны зборнік Анатоля Грачанікава, у
які ўвайшлі вершы, напісаныя паэтам за
апошнія гады.

Міхась Стральцоў. Ядлоўца-
вы куст. Гэта паэтычны дэбют Міхася
Стральцова, якога чытач раней ведаў як
празаіка і крытыка. Гэта спроба лірыч-
нымі сродкамі раскрыць складаны ду-
хоўны свет сучасніка, дзе душэўная чыс-
ціня, вярнасць чалавечаму прызначэнню
праходзяць строгае выпрабаванне часам.
У жанравых адносінах кніга даволі раз-
настайная: тут і верш-споведзь, і быта-
вая замалёўка, і філасофская мініяцюра,
і іранічны верш-эспромт.

ШТО ТАКОЕ

Нашу размову пра жанры кіно мы пачынаем з меладрамы. Чаму? А вы гляньце, што робіцца ля кас кіназатраў, у якіх дэманструецца чарговая індыйская ці егіпецкая «слязлівая» стужка: «Хамраз», «Сангам», «Кветка ў пыле», «Нямы і каханне», «Хараство каханья», «Рамантычны праследвальнік» і дзесяткі іншых меладрам зарубешнай вытворчасці на працягу гадоў не сыходзяць з экрану. Чым гэта вытлумачыць? Невысокім эстэтычным узроўнем глядачоў? Не, ён дастаткова вялікі. Нам здаецца, што тут даюць сябе адчуваць некаторыя аб'ектыўныя заканамернасці. У прыватнасці, здаровае і натуральнае імкненне кінагледачоў да разнастайнасці рэпертуару, не толькі жанравага, але і эмацыянальнага. Нездарма яшчэ А. Даўжэнка гаварыў, што смутак, пакуты — гэткая самая рэальнасць нашага побыту, як і аптымістычныя пачуцці. Мы ідзем на меладраму, дзе можна «перажываць», засмуціцца, палюбавацца на прыгожыя краявіды ці паслухаць такіх спевакоў, як Сара Манцэла («Маё апошняе танга») ці Рафаэль («Хай гавораць»).

Мы з вамі ў кіно і тэатрах глядзелі шмат меладраматычных фільмаў і спектакляў. Адны нам падабаліся больш, іншыя менш, але ўсе яны, хай сабе не надоўга, прымушвалі нас хвалявацца, перажываць, а то і паплакаць. Гэта і зразумела. Бо паказ на экране пачуццяў, перажыванняў дзейнічае на большасць гледачоў безадмоўна, бо кожны можа лёгка супаставіць тое, што ўбачыў у фільме, з нечым сваім, асабістым, інтымным, патэматычным. Таму жанр меладрамы з даўніх часоў быў любімы і папулярны. Меладрамы пісалі А. М. Астроўскі («Без віны вінаватыя»), «Беспасажніца»), Сухава-Кабылін («Вяселле Крачынскага») і многія, многія іншыя.

Вытокі меладрамы хаваюцца далёка ў глыбі стагоддзяў. У тэатры яна нарадзілася звыш 200 гадоў назад. Тады меладрама пакарыла еўрапейскі тэатр, выцесніўшы з падмосткаў як вадэвіль, драму, так і глыбокую трагедыю. Меладраматызм першых пастацовак быў у тыя гады прагрэсіўнай з'явай, бо змяшчаў элементы пратэсту супраць феадальных форм класавага прыгнёчання і класовай несправядлівасці. Але ішлі гады, і меладрама памалу страціла сацыяльнае гучанне. Яе змест быў звужаны рамкамі сямейных, асабістых, любоўных адносін. У такім выглядзе яна і дайшла да нашых дзён, прадэманструваўшы незвычайную жывучасць.

Вы, напэўна, заўважылі, што меладрамы надзіва падобныя адна да адной, хача маюць шмат рознавіднасцей. У стужках з гарадскога жыцця, у карцінах, у якіх дзея разгортваецца ў вёсцы, або ў экзатычным фільме, нават у музычнай меладраме заўсёды і ўсюды

дзеінічаюць аднаго тыпу персанажы. Гэта, як правіла, пакрыўджаныя лёсам гераіня ці герой, ганіцель-«зладзей» і высакародны абаронца. Калі ўся гэта «тройка» ў зборы, меладрама набывае закончаную класічную форму.

Гадоў пяць назад рэжысёр і акцёр Яўгеній Мацвееў паводле сцэнарыя Яўгенія Міцко на студыі імя А. П. Даўжэнкі паставіў меладраму «Цыган», якая мела поспех у гледача. Падкупляла ў гэтым фільме сапраўднае чалавекалюбства. Памятаеце, у карціне расказваецца, як у гады вайны руская жанчына выратавала ад смерці цыгана. Толькі яна адна ведала, што яго маці загінула. Людзі ў сяле лічылі, што Ваня — так назвала гераіня стужкі Клаўдзія Пухлякова выратаванага ёю хлопчыка — яе сын. Але скончылася вайна, у сяло прыехаў былы франтавік — цыган Будулай. 16-гадовы Ваня здружыўся з кавалём Будулаем. А Клаўдзію непакоіць гэта дружба, яна баіцца страціць хлопчыка, які стаў ёй родным.

Хутка рухаецца па наезджанай каляіне меладраматычны сюжэт. Пасля ўсіх трывог, выпадковасцей, шчаслівых супадзенняў настаў дзень, калі Будулаю стала вядома праўда: ягоны вучань, памочнік у кузні, самы блізкі яму на хутары чалавек — яго сын.

У карціне «Цыган» ёсць усе арыбуты меладрамы. Тут рамантычнае каханне з першага погляду. Тут і нешчаслівы лёс гераіні. Ёсць у стужцы і перажыванні, здольныя выклікаць у гледача слязу. Ну, чыё сэрца не здрыганецца, калі на экране фашысцкі танк расціскае цыганскую кібітку, а ля цела забітай маці плача нованароджанае дзіця.

Як у кожнай меладраме, у «Цыгане» лёсам людзей правіць сляпы выпадак. Выпадкова Будулай спыніўся менавіта на гэтым хутары. Выпадкова знайшоў магілу жонкі, выпадкова адшукаў сына.

Адсутнасць элементарных псіхалагічных матывіровак і пераканаўчасці характэрныя для меладрамы; механічны падзел герояў на добрых і дрэнных, паказ пераважлівых эмоцый без тонкасцей і адценняў, сентыменталізм спатрэбіліся аўтарам карціны «Цыган» для «спрашчэння» ўспрымання. Сапраўды, фільм прасты і даходлівы. Героі яго нескладаныя. Наіўна і прасталінейна абмаляваны іхнія характары. Тут звышсумленая гераіня

Клаўдзія Пухлякова, якая ўрэшце наважылася адкрыць Будулаю ўсю праўду пра яго сына, і звышбессумленая гераіня, старая шантажыстка Лушчыліха, якая доўгія гады вымагала ў Клаўдзіі грошы. Дзве фарбы — белая і чорная — тыповыя для меладрамы.

Праўда, у фільме «Цыган» няма традыцыйнага зладзея, жорсткага і жудаснага. Але яго функцыю некаторым чынам выконвае Будулай. Бо для Клары няма нічога страшнейшага за гэтага самотнага цыгана, які прыблукнуў да сяла і можа разлучыць яе з прыёмным сынам.

Меладрама «Цыган» пастаўлена на моцнай літаратурнай аснове цікавым майстрам кіно Яўгеніем Мацвеевым. Ён сам сыграў ролю Будулая. Не дзіва, што гэта стужка мела шумны поспех.

Але наогул меладрама ў нас не ў пашане. А дарэмна. Гледачам патрэбна меладрама, вядома, не рамесніцкая, што спекулюе на іх пачуццях, а сапраўдная, якую можна па праву аднесці да сферы сапраўднага мастацтва. А пакуль што нашы студыі выпускаюць мала меладраматычных стужак, экран запоўнілі рамесніцкія вырабы. Гэтыя камерцыйныя карціны стараюцца «расчуліць» гледача, «замілаваць» яго, спекулюючы на самых добрых пачуццях савецкага чалавека, сцвярджаючы, што высакароднасць і сумленнасць заўсёды ўзнагароджваюцца. Гэта і забяспечвае сімпатыі нашых гледачоў да многіх замежных «баявікоў».

Поспех замежных меладрам нярэдка абарочваецца пропаведдзю чужых нам поглядаў і маралі. А многія маладыя, нявартыя гледачы ўсур'ёз гатовы прыняць іх фальшывыя страсці і падрабленую рамантыку.

Сапраўднае мастацтва надоўга застаецца ў памяці — яно выходзіць пачуццё прыгожага. А камерцыйная меладрама з яе слязліва-сентыментальным сюжэтам прытупляе гэта пачуццё і не дае гледачу нічога, апроча непраўдападобнай казачкі, якая нязменна канчаецца шчасліва. Мы за меладраму, што выходзіць у чалавеку вялікае, светлае пачуццё, якое кліча да лепшага жыцця. На жаль, у нас у кіно такіх меладрам вельмі мала.

Яўг. КРУПЕНЯ,
В. СМАЛЬ,
кандыдат мастацтвазнаўства

Мама, пачытай!

Сурэн МУРАДЗЯН

Працавітая сям'я

Заўсёды

сям'я наша
Справай занята.
Над кнігай таўшчэзнай
Схіляецца тата.
Матуля
Гартае вучнёўскія сшыткі.
Бабуля
Для вязкі намотвае ніткі.
Брат
Вучыць старанна
Дамашнія ўрокі.
Мы ўсе —

працавітыя,
Не абібокі.
Я
Ляльку сваю
Закалыхваю ў ложку.
Ды толькі сама
Засынаю патрошку.

Малюнкi С. Волкава.

Пра царыцу

Прачнулася царыца.
Царыцы больш не спіцца.
Усклікнула царыца:
— Вады падайце — мыцца!
Ды ложка прыбярэце!
Ды снеданне нясце!
Тварог або смятану
І каштаваць не стану!
Хутэй, хутэй бяжыце
к блакітнаму Севану!
І каб адтуль не смелі
Вяртацца без фарэлі!
Нашто мне канарэйка —
пісклявая пяхушка!
Хачу я, каб у клетцы
круцілася жар-птушка,
Каб песні мне спявала,
Каб семкі з рук хапала!..

Ды мы ёй адказалі:
— Цішэй, царыца-цаца!
А можа ўжо даволі
царыцы ленавацца!
Устань і апранайся,
Пі чай — ён не гарачы,
Бо спознімся іначай
Мы сёння ў сад дзіцячы!

Пераклаў з армянскай мовы
Артур ВОЛЬСКІ

Чаму лялька не расце

Лала

У мамы запытала:
— Што з маёю лялькай стала!
Я і гэтак,
Я і так —
Не расце яна ніяк.
Ані плача,
Не смяецца
І малою застаецца!

Мама кажа:

— Ты як след
Кожны дзень ясі абед.
Хлеба возьмеш
І да хлеба —
Ды расцеш сабе як трэба.
Ну, а з лялькай —
Вельмі проста:
Не ясі —
Няма і росту.

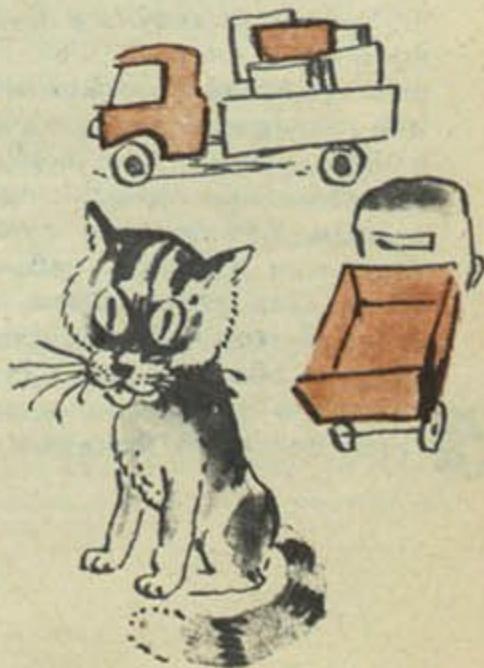

Сяброўкі

Ляльку выбірала
У магазіне Лала,
Ляльку выбірала,
Маме так казалі:

— Нашто лялька нам адна!
Засумуе ў нас яна.
Ты купі й для Аміне,
Вось парадуюш мяне!

З ёю мы ў дзетсадзе дружым
І ўдваіх
Нідзе не тужым.
Каля нас
І лялькі тыя
Пасябруюць, як жывыя.

НЕЗАРЭГІСТРАВАНЫ ШЛЮБ

Пазнаёмілася я з Н. у 1969 годзе, а ў 1970—ажаніліся. Зарэгістраваць шлюб ён паабяцаў, калі вернецца з далёкага рэйса. У кастрычніку 1972 года нарадзілася ў мяне дачка Наташа. Яна носіць маё прозвішча і яго імя па бацьку. Я люблю сваю дачку і не хачу, каб яна была «незаконнанароджаная». Ці можа суд устанавіць бацькоўства і прымусяць плаціць аліменты? Ці ёсць такія закон?

Ш. Г.

Як ні горка, але наша парада будзе запозная для аўтараў такіх пісем. Можна толькі спачуваць іх горкаму расчараванню, можна толькі здзіўляцца наіўнай даверлівасці з аднаго боку і жорсткасці — з другога. Свет пачуццяў — складаны свет, і словы закаханых не заўсёды забяспечаны залатым запасам шчырасці і вернасці. Толькі час, толькі жыццёвыя выпрабаванні правяраць сапраўдную цану гэтага золата.

Час гоіць душэўныя раны. Але бывае так, што ў не вырашанай да канца атмасферы адносін узнікае трэцяе, новае жыццё. І тады свет пачуццяў ужо не асабістая справа мужчыны і жанчыны. «Ці ёсць такія закон?» — пытаецца Ш. Г. з Барысава. Ёсць. Наш закон, які абараняе інтарэсы дзяцей, разам з тым не заахвочвае асоб, якія ўступаюць у выпадковыя сувязі. Таму ў кожным паасобным здарэнні суд выносіць рашэнне ў адпаведнасці з законам.

У народным судзе Першамайскага раёна г. Мінска разглядалася справа аб устанавленні бацькоўства і спанання аліментаў на ўтрыманне дзіцяці. Дваццацігадовая С., якая не знаходзілася ў шлюбе з адказчыкам П., прасіла суд прызнаць, што гэты чалавек з'яўляецца бацькам яе дзіцяці. Яна растлумачыла, што каля двух гадоў дружыла з П. Разам бавілі час, хадзілі ў кіно, на танцы. Ён абяцаў ажаніцца. А калі С. зацяжарыла і сказала пра гэта П., ён не стаў больш страчацца з ёю, а пасля нараджэння дзіцяці пераехаў у іншы горад.

С. прадставіла суду 7 сведкаў, якія лічылі, што П. з'яўляецца бацькам яе дзіцяці. Адказчык, не адмаўляючыся, што сустракаўся з С., бацькоўства не прызнаваў.

Народны суд адмовіў у іску.

— Як жа так? — здзіўляліся прысутныя. — П. сам прызнаваў, што сустракаўся з С. на працягу двух гадоў...

А між тым рашэнне прынята строга паводле закона. Звернемся да артыкула 53 Кодэкса аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР. Калі бацькі дзіцяці не знаходзяцца паміж сабою ў шлюбе, гаворыцца ў ім, то суд можа прызнаць адказчыка бацькам дзіцяці пры наяўнасці хаця б адной з наступных акалічнасцей: сумеснага пражывання і вядзення агульнай гаспадаркі да нараджэння дзіцяці, сумеснага выхавання ці ўтрымання імі дзіцяці або пры наяўнасці доказаў, якія дакладна пацвярджаюць бацькоўства.

Пленум Вярхоўнага Суда ССР у пастанове ад 4 снежня 1969 года растлумачыў, што сумеснае пражыванне і вядзенне агульнай гаспадаркі да нараджэння дзіцяці можа пацвярджацца акалічнасцямі, характэрнымі для сямейных адносін: пражыванне ў адным жылым памяшканні, сумеснае харчаванне, узаемныя клопаты, набыццё агульнай маёмасці. Пад утрыманнем неабходна мець на ўвазе знаходжанне дзіцяці на ўтрыманні адказчыка або аказанне сістэматычнай дапамогі на яго ўтрыманне незалежна ад памеру гэтай дапамогі. Доказамі, якія дакладна па-

цвярджаюць прызнанне адказчыкам бацькоўства, могуць быць, напрыклад, прызнанне ў судзе, пісьмы, запіскі ў радзільны дом, фотакарткі, паштовыя пераводы і іншыя даныя, са зместу якіх было б відаць, што адказчык прызнаваў сябе бацькам.

Можна чуць такія разважанні: навошта абмяжоўваць суд нейкімі ўмовамі, чаму б не ўстанаўліваць бацькоўства ў любым выпадку, прыцягваючы для гэтай мэты судово-медыцынскую экспертызу?

Наўрад ці можна пагадзіцца з такой думкай. Мараль і права ахоўваюць інтарэсы сям'і, клопоцяцца аб яе ўмацаванні. Што ж датычыць судово-медыцынскай экспертызы, то медыцынская навука пакуль яшчэ не дасягнула такога ўзроўню, каб можна было з яе дапамогай зрабіць беспамылковае заключэнне наконт бацькоўства.

Клопаты пра адзінокіх матак і іх дзяцей бярэ на сябе дзяржава. Маці мае права на атрыманне дзяржаўнай дапамогі на дзіця, можа аддаць яго ў дзіцячую ўстанову за дзяржаўны кошт.

Савецкая дзяржава з першых дзён свайго існавання ўраўняла дзіця, якое нарадзілася без бацькі, з усімі іншымі дзецьмі. Не выпадкова адным з першых заканадаўчых актаў Савецкай улады быў падпісаны У. І. Леніным у снежні 1917 года дэкрэт «Аб грамадзянскім шлюбе, аб дзецях і аб увядзенні кніг актаў стану».

Цяпер у артыкуле 50 Кодэкса аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР замацаваны найважнейшыя прынцыповыя палажэнні аб узаемаадносінах, правах і абавязках бацькоў і дзяцей. Паходжанне дзіцяці ад бацькоў, якія не знаходзяцца паміж сабою ў шлюбе, устанаўліваецца шляхам падачы сумеснай заявы бацькоў. У гэтым выпадку адбываецца рэгістрацыя дзіцяці з указаннем яго бацькі. Калі сумеснай заявы няма, бацькоўства можа быць устаноўлена ў судовым парадку. Пра тое, што мае на ўвазе суд пры рашэнні гэтага пытання, мы ўжо гаварылі.

Устанаўленне бацькоўства ў судовым парадку магчыма толькі ў адносінах дзяцей, што нарадзіліся пасля ўвядзення ў дзеянне новага закона: з 1 кастрычніка 1968 года. Што датычыць дзяцей, якія нарадзіліся да 1 кастрычніка 1968 года ад асоб, якія не рэгістравалі свой шлюб, то рэгістрацыя бацькоўства ў органах ЗАГС адбываецца толькі паводле сумеснай заявы бацькі і маці дзіцяці, а калі дзеці дасягнулі паўналецця, то і з іхняй згоды.

Цікава прывесці некаторыя статыстычныя даныя. У 1972 годзе суды рэспублікі разгледзелі 960 спраў аб устанавленні бацькоўства. У 172 выпадках у іску адмовілі, бо адносіны паміж адказчыкам і ісціцай насілі характар выпадковай сувязі.

Закон вызначае парадак запісу бацькоў у кнігах актаў грамадзянскага стану і тады, калі няма сумеснай заявы або рашэння суда. У гэтым выпадку замест пракрэслівання, як было раней, у графе аб бацьку ў пасведчанні аб нараджэнні запісваецца прозвішча маці (у мужчынскім родзе), імя па бацьку і нацыянальнасць бацькі дзіцяці — па ўказанню маці.

Дзеці ад незарэгістраванага шлюбу, бацькоўства якіх устаноўлена, маюць тыя самыя правы, што і дзеці, якія нарадзіліся ў шлюбе.

А. ХВАСТОУ,

кандыдат юрыдычных навук

ГУМАР

Мал. А. Чуркіна.

— Хутчэй чытай, як смажыць лешню!

— Вось табе Нёман, ся-дзі і лаві!

— Дрэнна з арыфметыкай, прывядзеш маці.
— Дык задачкі рашае тата.

ДОБРЫ ХЛОПЧЫК

Крыстына ЖЫВУЛЬСКА

Вацэк не належаў да ліку ветлівых дзяцей. Можна было сме-ла сцвярджаць адваротнае. Час паглыбіў у ім тыя асаблівасці, якія ў раннім дзяцінстве ледзь-ледзь давалі сябе адчуць. Так, у чатырнаццаць год ён, на думку ўсіх, быў ужо кваліфікаваным хуліганам.

Сям'я, як усякая сям'я, не магла пагадзіцца з такой ацэнкай.

— У сваёй аснове ён добры хлопчык, — сцвярджала бабуля, — толькі нам чамусьці не ўдаецца выявіць гэта. Вось, напрыклад, учора я сказала яму, каб ён перастаў стукаць малатком аб шафу, таму што ў мяне баліць галава, і ён адразу ж перастаў.

— Проста не верыцца! — здзівілася маці Вацэка. — Няўжо адразу перастаў?

— Імгненна, — пацвердзіла бабуля.

— Нарэшце мы маем супроць яго зброю, — супакоіліся члены сям'і і вырашылі выкарыстаць на практыцы новы метады ўздзеяння.

— Вацэк, вывучы ўрокі, а то я адчуваю набліжэнне прыпадку жоўцевага пузыра, — сказала мама.

— Калі прыпадак пачнецца, пакліч мяне. Я хачу паглядзець, якога ты будзеш колеру: жоўтага ці зялёнага, — адказаў Вацэк і пабег на вуліцу.

— Ён да твайго пузыра ўжо прывык, — пракаменціраваў гэты інцыдэнт тата. — Трэба прыдумаць што-небудзь новае. Ты пайдзі з дому, а я скажу, што цябе забралі ў бальніцу.

Маці не была ў захапленні ад гэтага варыянту, але бацька пераканаў яе, што з усёй сям'і яна найбольш падыходзіць на ролю хворай.

Знікненне маці так абнадзеіла Вацэка, што ён зрабіў урокі па арыфметыцы.

— А дзяцей пускаюць у бальніцу? — спытаў ён.

— Пускаюць, сыноч, — адказаў тата, расчуліўшыся.

— Капітальна! — усклікнуў Вацэк. — Нам з Фэлекам патрэбны белыя халаты. Мы павінны пераапрацуць у духаў і напухаць дворніка з шостага нумара. Можна будзе прыхапіць халаты з бальніцы!

— А здароўе мамачкі? — спытаў разгублены бацька. — Цябе яно зусім не турбуе?

— Чаму ж не, хай сабе будзе здаровая, абы толькі ў мае справы не ўмешвалася.

Назаўтра раніцою Вацэк паведаміў, што не пойдзе ў школу, бо, па-першае, яму не хочацца, а, па-другое, ад настаўніка заалогіі «нудзіць, як ад халеры».

Бацька зусім перапужаўся.

— Устань, мой родны, вельмі цябе прашу. Ідзі ў школу, таму што бабуля звіннула нагу.

Вацэк расплюшчыў адно вока.

— Звалілася з лесвіцы?

— Не, проста паслізнулася.

— Шкада, — зазначыў Вацэк, — было б куды больш смешна, калі б яна звалілася з лесвіцы.

Бабулінай нагі хапіла толькі на адзін дзень. Ужо назаўтра, страляючы з рагаткі каштанамі, Вацэк павыбіваў усе шыбы ў кватэрах першага паверха. Потым ён па чарзе адлупцаваў усіх сваіх малодшых таварышаў і сябровак. Цэлы дзень працягваліся візіты ахвяр і іх бацькоў.

— У сваёй аснове ён вельмі добры хлопчык, — даводзіла ўсім пацярпелым бабуля, але не магла з дастатковай пераканаўчасцю аргументаваць свой тэзіс.

Вечарам сям'я прыняла рашэнне выпрабаваць яшчэ адзін, але ўжо апошні псіхалагічны дослед. На гэты раз у ахвяру быў прынесены бацька.

— Машина пераехала татку, — дрыжачым голасам сказала мама. — Цяпер ты адзіны мужчына ў доме. Спадзяюся, што хоць пасля гэтага апамятаешся...

Вацэк на момант задумаўся.

— Гэта значыць, што я цяпер галава сям'і? А што будзе, калі тата вернецца? Я ведаю такіх, што вярталіся.

— Вацэк! — загаласіла мама. — Ты станеш калі-небудзь чалавекам?

— Ужо нядоўга чакаць. Мама і азірнуцца не паспее, як стане бабуляй, і тады я стану чалавекам. Фэлек мне растлумачыў, як усё гэта робіцца...

Бацька вярнуўся. Палуднавалі ў поўным маўчанні. Вацэк не дакрануўся да яды. Нечакана ён сказаў:

— Калі вы ўсе памраце, тады я з'ем суп!

— Маглі б ужо для дзіцяці гэта зрабіць. — У сваёй аснове ён добры хлопчык, — сказала бабуля.

З польскай пераклаў
М. НАВІЦКІ.

На першай старонцы вокладкі: камсамолка Ліда Філіповіч — зборшчыца Мінскага гадзіннікавага завода, ударнік навуна-стычнай працы.

Фота Я. Коктыша і Р. Кракава.

На чацвёртай старонцы вокладкі: лістапад.

Фотаэцюд У. Вяхоткі.

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КО-НАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041, Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела рабочага жыцця—32-38-14, аддзелаў сельскага жыцця і пісем, культуры і літаратуры, быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава. Журнал «Работница и крестьянка» на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

АТ 15185. Здадзена ў набор 1/IX-73 г. Падп. да друку 25/IX-73 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%. Дадатак—выкрайка. Тыраж 417 482 экз. Зак. 460. Цана 15 кап.

222679-10

Цана 15 кап.

Индэкс 74995